

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Čeština v komunikaci neslyšících

Bakalářská práce

Hana Weiserová

Vstupní úroveň tlumočnických a jazykových dovedností tlumočnicků znakového jazyka

Entrance level of interpreting and language skills of interpreters of sign language

Praha, 2012

Vedoucí práce: Mgr. Nad'a Dingová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala za odborné vedení a poskytnutí obrazového materiálu Mgr. Nadě Dingové. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří si na mě i v době prázdnin udělali čas a pomohli mi svými cennými radami a připomínkami k vytvoření výsledné podoby jazykového testu. Jmenovitě tak Bc. Janu Andrejskovi, Mgr. Barboře Kosinové, PhDr. Kláře Richterové. Za konzultaci při sestavování konkrétních příkladů v testu českého znakového jazyka Mirku Březinovi, Milanu Fritzovi a Daně Tučkové. Také bych ráda poděkovala svému trpělivému figurantu Janu Wirthovi a všem zúčastněným testovaným. Za velkou technickou pomoc patří můj dík Tomáši Doubravskému. Závěrečné poděkování patří rodině a všem blízkým za podporu během psaní této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny i literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne.....

Podpis.....

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá popisem jazykových kompetencí v českém jazyce, v českém znakovém jazyce a tlumočnických dovedností tlumočnicků znakového jazyka odpovídajících úrovni B2 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SEER). Jejím cílem je na základě získaných informací navrhnout test určující úroveň jazykových kompetencí a tlumočnických dovedností a jeho následné vyzkoušení v praxi. To by mělo podpořit obecnou diskusi o způsobech testování tlumočnicků znakového jazyka, o spolupráci profesních organizací a organizací neslyšících v naší zemi. V druhé kapitole je vymezena role tlumočnicka a všeobecné, psychické a fyzické nároky na profesi tlumočnicka. Samostatné kapitoly jsou vyhrazeny k popisu jazykových kompetencí na úrovni B2 podle SERR a popisu tlumočnických dovedností na základě zahraniční literatury a výsledků workshopů tlumočnických organizací. Praktická část obsahuje základní informace o charakteristice testu a důvody, proč a jakým způsobem jsou úlohy sestavovány, a dále popis průběhu a výsledky testování s dalšími doporučeními pro případné další testování.

Klíčová slova:

role tlumočnicka, tlumočnické dovednosti, jazyková úroveň B2, společný evropský referenční rámec pro jazyky, český jazyk, český znakový jazyk, test tlumočnických a jazykových dovedností, hodnotící kritéria testu.

Abstract

This bachelor's thesis deals with description of language qualification in czech language and czech sign language, description of interpreter's skills of sign language interpreters corresponding with B2 level according to Common European Framework of Reference for languages (CEFR). Its aim is to create the test which tests the level of language qualification and interpreter's skills on the base of obtained information and its subsequent using in practice and also support a general discussion about various ways of testing of sign language interpreters. and cooperation among deaf people organizations and professional organizations in our country. Second chapter deals with description of interpreter role. There are described general, psychological and physical demands to interpreter profession Separated chapters deal with description of language qualification at B2 level according to CEFR , interpreter's skills based on both studying foreign literature and associations of sign language interpreters

workshop results. Practical part contains basic information about test, reasons why and which ways the tasks are put together. Description of test run and test results. Recommendation for potential subsequent testing.

Key words:

role of interpreter, interpreting skills, language level B2, common european framework of reference for languages, czech language, czech sign language, test of language and interpreting skills, assessing criterions of the test.

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Teoretická část.....	11
2.1	Tlumočník	11
2.1.1	Nároky na tlumočníka	12
2.2	Dovednostní předpoklady tlumočníka	14
2.2.1	Dovednosti tlumočníka na základě zahraniční literatury	15
2.2.2	Osobnostní/ psychické dovednosti tlumočníka	17
2.2.3	Odborné dovednosti	19
3	Jazykové dovednosti.....	22
3.1	Společný evropský referenční rámec pro jazyky	23
3.2	Úroveň B2	26
3.2.1	Obecné shrnutí úrovně B2	26
3.2.2	Úroveň B2 pro český znakový jazyk a český jazyk.....	27
4	Tlumočnické dovednosti.....	31
5	Praktická část.....	36
5.1.1	Charakteristika námi zpracovaného testu.....	36
5.1.2	Vlastnosti testu	37
5.2	Struktura a podoba našeho testu	38
5.3	Test českého jazyka	44
5.4	Test českého znakového jazyka.....	48
5.5	Test tlumočnických dovedností.....	51
5.6	Administrace testu	53
5.7	Hodnocení	55
5.7.1	Český jazyk	55
5.7.2	Český znakový jazyk	57

5.7.3	Tlumočnické dovednosti	58
6	Testování tlumočnicků v praxi.....	61
6.1	Hypotézy	61
6.2	Kontakty testovaných	62
6.3	Testovaný 1	63
7	Závěr	64
	Seznam použité literatury:	65
	Seznam příloh	70

Seznam zkratk:

AIIC – Association internationale des interprètes de conférence

APPN, o. s. – Agentura pro neslyšící online tlumočnické služby

ASLI – Association of Sign Language Interpreters

Centrum – Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

CODA – Children Of Deaf Adults

CVP – Certifikační vzdělávací program pro tlumočnický

ČJ – český jazyk

ČNES – Čeština v komunikaci neslyšících

ČZJ – český znakový jazyk

DAVID – Digitální AudioVideo Databáze

EFSLI – European forum of sign language interpreters

EIPA – Educational Interpreter Performance Assessment

EU – Evropská unie

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

IATE – Interactive terminology bank for Europe

Komora – Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s.

NAPIV – Národní akční plán pro inkluzivní vzdělávání

Pevnost – Pevnost – České centrum znakového jazyka, o. s.

SEER – Společný evropský referenční rámec pro jazyky

1 Úvod

Hlavní náplní této práce je revize podkladů k testování tlumočnických a jazykových kompetencí tlumočnicků znakového jazyka a sestavení návrhu konkrétního testu, který stanoví úroveň jejich jazykových a tlumočnických dovedností odpovídající úrovni B2 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. V této bakalářské práci je zaznamenán jeden z prvních pokusů o testování úrovně kompetencí v českém znakovém jazyce odpovídající úrovni B2. Tato úroveň je zde chápána jako minimální znalost tlumočnicka znakového jazyka vstupujícího na trh práce, jako úroveň umožňující poskytnutí tlumočnické služby alespoň na základní úrovni a zároveň předpokládající další vzdělávání a specializaci na některou z oblastí tlumočení.

Samotné kapitole o vytváření testů a jeho hodnotících kritérií předchází kapitola popisující nároky na tlumočnický obecně. Podrobněji jsou už rozepsány tlumočnické dovednosti. Zde jsme čerpali především ze zahraničních zdrojů, a to z toho důvodu, že v současné době je na tlumočnické dovednosti zaměřena pozornost hned několika workshopů a projektů profesních organizací tlumočnicků po celé Evropě včetně Evropského fóra tlumočnicků znakového jazyka (EFSLI). Tato organizace se snaží vytvořit určité tlumočnické standardy společné všem evropským organizacím, podobně jako jsou nastaveny standardy pro jazykové kompetence pro mluvené jazyky ve Společném evropském referenčním rámci pro jazyky (dále jen SERR). Zahraniční zdroje jsme využili také z toho důvodu, že profese tlumočnicka má například ve Velké Británii oproti České republice mnohaletou tradici. Ve stanovení profesních standardů jsou tam o poznání dále. Dále se zaměřujeme na popis jazykové úrovně B2 pro český jazyk i český znakový jazyk. Výchozím materiálem pro úroveň B2 u českého znakového jazyka byly dokumenty „Komunikační kompetence tlumočnicků českého znakového jazyka v češtině“ a „Komunikační kompetence tlumočnicků českého znakového jazyka v českém znakovém jazyce“ zpracované Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka, o. s., v rámci projektu Eurosign Interpreter. Jedná se o první vlašťovku ve snaze popsat potřebné jazykové úrovně pro český znakový jazyk u tlumočnicků v České republice. Kapitola obsahuje základní informace o SERR, dále specifika pro B2 jako všeobecně platnou úroveň a na závěr specifika úrovně B2 pro český jazyk a český znakový jazyk.

Samotná práce je zaměřena výhradně na slyšící tlumočnický českého znakového jazyka. Informace jsou vybrány s ohledem na nejaktuálnější trendy v tlumočnické oblasti, tedy

především s ohledem k bilingválně-bikulturnímu přístupu k tlumočení a všeobecné snaze o standardizaci a neustálé zkvalitňování poskytovaných služeb tlumočnicků, jejich vzdělávání a profesionalizaci.

Test je rozdělen na tři samostatné části: český jazyk, český znakový jazyk a tlumočnické dovednosti. U každé části je uvedeno zaměření úloh, jejich záměr a návrh konkrétních úloh. Základní informace o podobě testů jsou doplněny o administraci, technické zpracování a hodnocení.

Bakalářská práce je zakončena vyzkoušením testu v praxi a připomínkami k jeho zlepšení.

Cílem práce je otevřít téma problematiky vytváření testů pro tlumočnické a tlumočnických dovedností u tlumočnicků. Snaží se poukázat na nutnost spolupráce profesních organizací tlumočnicků, organizací neslyšících a akademických pracovišť.

2 Teoretická část

2.1 Tlumočník

Tlumočník jako most, tlumočník jako robot, tlumočník jako pes. V souvislosti s tlumočnickem znakového jazyka se setkáváme s mnoha přirovnáními, která by měla shrnovat, jak se má správný – potažmo profesionální – tlumočník chovat. Tlumočník je ale především člověk, jak často zdůrazňuje ve své publikaci Nancy Frishberg (1990, s. 29). Všechny tyto metafory znázorňují posun a proměnu vnímání role tlumočnicka od tlumočnicka jako sociálního pracovníka k tlumočnickovi profesionálovi. V dnešní době převládá nový přístup, a to přístup bilingválně-bikulturní. Neznamená to však, že předchozí přístupy jsou zcela zapomenuty a hodnoceny jako špatné a zastaralé. Jde o teoretické rozdělení a v praxi se většinou uplatňuje dle konkrétní situace více přístupů najednou. Tlumočení obecně, tím je myšleno tlumočení jak mluvených, tak znakových jazyků, je jednou z nejmladších teoretických disciplín, která navíc čerpá především z praxe a zkušeností samotných tlumočnicků. Tudíž se neustále vyvíjí. Jak si představit tlumočnicka, který se hlásí k bilingválně-bikulturnímu přístupu k tlumočení?

Tlumočník zprostředkovává komunikaci minimálně mezi dvěma jedinci, kteří nemají společný jazyk. Jde o nepřímou komunikaci, kdy je tlumočník příjemcem a adresátem jsou mluvčí s rozdílnými jazyky, konkrétně jde o český jazyk a český znakový jazyk. Pokud by ale šlo o pouhé automatické zaměňování ekvivalentů výchozího a cílového jazyka, vytratil by se záměr a cíl jednotlivých mluvčích. S tím by se spokojil tlumočnický stroj.¹ Bilingválně-bikulturní tlumočník však zprostředkovává komunikaci jak mezi odlišnými jazyky, tak i mezi odlišnými kulturami. Tlumočník uznává Neslyšící² jako jazykovou a kulturní menšinu a jako osoby, které jsou naprosto soběstačné a kterým pro plnohodnotnou komunikaci propůjčuje jen svůj hlas. Je si vědom kulturních odlišností, rozdílných postojů a norem, které při tlumočení respektuje a zohledňuje. Tlumočník je zde prostředníkem mezi dvěma světy a jejich znalost mu umožňuje usnadňovat komunikaci mezi zástupci odlišných kultur. Pro tuto vlastnost jsou tlumočníci začleňováni do takzvané třetí kultury (Atwood & Gray, 1986; Bienvenu, 1987, Napier, 2002a; Sherwood, 1987), která je průnikem kultury Neslyšících a kultury slyšících.

---

¹ Přístupy k tlumočení dle Šebkové (2008, s. 15–18).

² Neslyšící s velkým „N“ je člen komunity Neslyšících, neslyšící s malým „n“ je v této práci chápán jako osoba se sluchovým postižením.

Během tlumočení je nutné reflektovat i neverbální prostředky komunikace a další pragmatické prvky. Tlumočení je chápáno jako proces, na který se musí nahlížet komplexně a při kterém se musí brát v úvahu vzájemné působení lingvistických a extralingvistických (kognitivních, psychických, komunikativních, pragmatických, psycholingvistických, kulturologických) faktorů a jejich vliv na řeč (Čeňková, 2008, s. 11).

Cílem tlumočnicka by mělo být předání nejen „suchých“ informací, ale především komunikačního záměru, stylu promluvy i celkové atmosféry dané situace, ve které se všichni zúčastnění nacházejí, jde o převod v komunikačně pragmatické rovině. Tlumočnick je schopen pružně reagovat na změny v komunikační situaci. Je si vědom, že svojí účastí může komunikaci ovlivnit, nijak do ní však nezasahuje. Pro úspěšné tlumočení je potřeba zajistit i dobré vnější podmínky, zahrnující správné osvětlení, vhodné rozmístění osob, obdržení základních informací o tlumočení (kdy, kde a co je předmětem jednání) a přípravu v dostatečném předstihu.

Tlumočnickovo jednání a chování by mělo vždy být v souladu s etickým kodexem.³ Každá tlumočnická organizace má svůj vlastní kodex, který je pro členy profesní organizace závazný. Etický kodex shrnuje základní práva a povinnosti profesionálního tlumočnicka. Humphrey a Alcorn (2001, 12.5) tvrdí, že etický kodex se nestačí naučit nazpaměť, tlumočnick musí chování související s etickým kodexem začlenit do svého každodenního konání, rozhodování a interakci v roli tlumočnicka. Obsah kodexu ovšem není normativní. Tlumočnick by měl chápat kodex jako vymezení mantinelů, protože každá sporná situace musí být zvážena zvlášť. Tlumočnick se rozhoduje v souladu s kodexem dle svého nejlepšího svědomí a vědomí.

2.1.1 Nároky na tlumočnicka

V této části se zaměříme na případné všeobecné nároky a předpoklady, které by měl potencionální tlumočnick splňovat. Každý člověk má předpoklady a schopnosti pro něco jiného a ne všichni jsou pro vykonávání profese tlumočnicka vhodní. Simultánní tlumočení je jedno z nejstresovějších zaměstnání. Povolání tlumočnicka není pro slabé povahy.

---

³ Východím etickým kodexem pro tuto práci je kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka.

Nejlepší představu získáme, pokud se zeptáme rovnou u zdroje. Pohled neslyšících zachytila Klára Richterová v publikaci „Představy neslyšících o tlumočnických službách“ (2008, s. 24). Podle ní považují neslyšící za kvalitního takového tlumočnicka, který:

- a) předává všechny informace (žádné nevynechává ani nepřidává),
- b) předává co nejkomplexnější obraz o tlumočené situaci a dobře se v ní orientuje,
- c) zachovává mlčenlivost (zejména v souvislosti se zdravotními problémy),
- d) zohledňuje kulturu Neslyšících,
- e) respektuje neslyšící,
- f) setká se s neslyšícím předem a informuje se o tlumočené situaci,
- g) má zkušenosti se soudním řízením,
- h) má s neslyšícím klientem dobrý vztah ,
- i) zajímá ho zpětná vazba.

Ne náhodou najdeme v etickém kodexu body a) a c). Bod a) souvisí s jazykovými dovednostmi a budeme se mu věnovat později. Bod c) je z pohledu neslyšících klientů jedním z nejdůležitějších a nejzásadnějších požadavků. Neslyšící svému tlumočnickovi musí důvěřovat. Neslyšící si ostražitě hlídají své soukromí. Komunita Neslyšících je velmi malá a při úniku informace by si brzy všichni domysleli, o koho jde, a to i kdyby výřečný tlumočnick nebyl konkrétní. Zveřejňování a sdělování informací, kterých tlumočnick nabyl během tlumočení, je naprosté tabu, což se týká pozitivních i negativních zpráv.

Tlumočnick by měl být také nestranný, svým chováním by měl situaci co nejméně ovlivňovat a neměl by do ní nijak zasahovat. Tlumočnick má určitou moc, se kterou se musí naučit pracovat. Tlumočnick je zde jak pro neslyšícího, tak pro slyšícího klienta, ale většina majoritní společnosti se domnívá, že tlumočnick pracuje „pro neslyšící“ a je za ně také zodpovědný (Marschark, Petron, Winston, 2005, Preface). Pokud dojde k narušení komunikace ze strany tlumočnicka, je za vzniklou situaci plně zodpovědný právě on. I když to tlumočnick může myslet dobře, svým narušením jen potvrzuje předsudky, že neslyšící lidé nejsou schopni se o sebe postarat a rozhodovat se o svých krocích. Zajímavý je však i názor Baker-Shenkové (1986), která se domnívá, že tlumočnick znakového jazyka nemůže být zcela neutrální, protože je členem majoritní společnosti, která komunitu Neslyšících od nepaměti utiskuje. McIntire a Sanderson (1993) chápou tlumočnicka jako spojence komunity Neslyšících, který v roli

mediátora využívá svých znalostí obou jazyků a kultur k dorovnání a vyvážení sil a k rovnému přístupu k informacím.

Případný budoucí tlumočnick by měl zvážit svůj zdravotní a psychický stav. Nepříjemné jsou pro tlumočení deformity ruky včetně poúrazové amputace prstů, ochrnutí, spazma ruky⁴, deformity obličeje, ochrnutí obličejových svalů, tik, závažné vady řeči či výslovnosti, špatný psychický stav a rušivé či viditelné vady čelisti nebo chrupu (Červinková Houšková, 2008, s. 19).

Naopak vhodný je pro profesi tlumočnicka velmi dobrý sluch a zrak: tyto smysly tvoří receptory pro přijímání informací. I dobře slyšící člověk se při aktivním naslouchání spoléhá na odezírání, proto je vhodné mít v pořádku i zrak. Ke kvalitnímu odezírání napomůže i správné rozmístění klientů, aby tlumočnick na všechny dobře viděl. Tlumočnick se během své praxe setká s různými mluvčími, kteří mohou mít vadu řeči či problémy s výslovností, ale i různé tempo řeči, proto musí být jeho sluch dostatečně citlivý a schopný rozlišovat jednotlivá slova.

Mezi další psychofyziologické předpoklady k tlumočení, které by měl budoucí tlumočnick mít, patří dobrý hlasový fond a práce s dechem. Tlumočnickův hlas by měl být dostatečně zřetelný, srozumitelný a zvučný, dále příjemný na poslech a schopný modulačního odstínění tlumočeného projevu. Vhodné je také vyvarovat se hezitačních zvuků a vycpávkových slov.

2.2 Dovednostní předpoklady tlumočnicka

Než budeme pokračovat v dalším výčtu, co by měl správný tlumočnick ovládat, je zapotřebí si vyjasnit několik pojmů. Především jaký je rozdíl mezi schopností a dovedností. V této oblasti – při popisu všech tlumočnickových předpokladů, schopností a dovedností – se tyto termíny občas překrývají. Je těžké ve výčtu určit, co je ještě schopnost a co už dovednost. Při profesním růstu tlumočnicka by navíc mělo být automatické, že to, co bylo na začátku schopností, se postupem času a zvyšující se praxí stane dovedností. Při popisu jazykových a tlumočnických dovedností, na které je tato práce zaměřena, už půjde čistě jen o dovednosti.

---

⁴ Spazma – křečovitě stažení kosterního nebo hladkého svalu, neovladatelné vůlí (KLIMEŠ, Lukáš. *Slovník cizích slov*. 1. vyd. Most: SPN, 1981, s. 670. ISBN 14-608-81)

Schopnost

Schopnost je soubor nutných předpokladů k úspěšnému vykonávání určité činnosti. Vytváří se na základě vrozených anatomicko-fyziologických dispozic člověka neboli vloh a učením v průběhu života. Schopnosti jsou předpokladem pro rozvoj dovedností. Základní rozdělení je na schopnosti obecné, které odpovídají obecné inteligenci jedince, a schopnosti specifické, např. hudební, matematické apod. Jiné dělení schopností je na schopnosti verbální, numerické, paměťové, umělecké, psychomotorické, dále sem patří prostorová představivost a percepční pohotovost. Míra schopnosti se dá rozdělit na tři stupně: nadání, talent a genialita.

Dovednost

Dovednost je učením získaná dispozice ke správnému, rychlému a úspornému vykonávání určité fyzické či psychické činnosti vhodnou metodou, důležitou roli zde hraje motivace. Dá se říci, že jde o cvičením zdokonalenou schopnost. „Získávání dovedností neprobíhá plynule a kumulativně, ale střídavým poklesem a nárůstem naučeného osvojování. Získané dovednosti se aktualizují téměř automaticky. Dovednosti, pokud nejsou používány, se zplošťují a zeslabují, až posléze zcela zanikají. Soustavné používání dovedností, jejich uplatňování v činnosti vede k jejich upevňování, k získání návyků, ke vzniku řetězce na sebe navazujících úkonů a ke vzniku dynamických stereotypů“ (Geist, 2000, s. 46). Dynamické stereotypy umožňují vykonávání určitých činností s menší námahou („automaticky“) a s větší rychlostí (Geist, 2000, s. 278). Jde o relativně neměnný opakující se sled úkolů, které jsou reakcí na klíčový podnět. Sled úkolů probíhá na okraji vědomí, takže si je člověk ani neuvědomuje (Geist, 2000, s. 278).

Dovednosti se dají rozdělit do několika typů: senzorické, intelektové, senzomotorické a sociální.

2.2.1 Dovednosti tlumočnicka na základě zahraniční literatury

Dle Frishbergové (1990, s. 25–31) jsou po tlumočnickovi žádány dovednosti, které můžeme rozdělit do několika kategorií: jazykové dovednosti (těmi se budeme zabývat později), dovednosti týkající se práce a kontaktu s lidmi, dovednosti související s vystupováním na veřejnosti a znalost obou kultur. Posledním požadavkem je neustálá podpora a prosazování svého zaměstnání a kolegů.

Dovednosti týkající se práce a kontaktu s lidmi

Tlumočnick musí být schopný se rychle zorientovat v nastolené komunikační situaci, odhadnout vztahy, náladu, obsah řečeného a to, jak na sebe klienti reaguji. Frisbergová ve své práci použila termín „communication cop“ (1990, s. 27), který se dá volně přeložit jako „komunikační policajt“. Tlumočnick je zde v roli regulátora rozdílných komunikačních strategií. Slyšící a neslyšící klienti nejsou zběhlí v tom, jak druhého přerušit, jak poznat, zda se druhý pouze odmlčel a přemýšlí, nebo už svoji myšlenku ukončil. Obě kultury používají jiné signály. Pouze tlumočnick je znalý obou, a může je tedy vhodným způsobem a ve vhodném čase zrcadlit. Frisbergová je zde tedy ve shodě s tvrzením, že tlumočnick je členem třetí kultury.

Veřejný projev a vystupování

Vystupování na veřejnosti je úzce spjato s jazykovými dovednostmi: tlumočnick musí podle situace zvolit vhodné jazykové prostředky. Každá situace má svoji vlastní míru formality, která by měla být respektována a která je vyjadřována i jazykovými prostředky. K veřejnému projevu dále patří dobrá práce s pauzami, náležitá práce s dechem, různorodá intonace, přiměřená hlasitost a kvalita hlasu (Frisberg, 1990, s. 30).

Tlumočnick je osoba, na kterou je během komunikace soustředěna většina pozornosti, proto by tlumočnick měl být reprezentativní a dodržovat svým chováním a oblečením takzvaný nízký profil. Tlumočnick by na sebe neměl svým oblečením strhávat pozornost, naopak by měl neslyšícímu klientovi usnadnit percepci. Z toho důvodu by měl být oděn v barvách, které jsou kontrastní k jeho barvě pleti. V našich podmínkách jde o tmavé a tlumené barvy. Tlumočnick by se měl také vyvarovat nápadných vzorů a ozdob. Nevhodné jsou výrazné šperky. Samozřejmě jsou upravené vlasy, nehty, u mužů vousy, u žen decentní make-up. Zmínku o nízkém profilu najdeme i v etických kodexech, je ale zajímavé, že větší důležitost přisuzují tomuto bodu samotní tlumočnicki. Většina neslyšících nepřikládá tlumočnickovu oblečení, resp. vnějšímu vzhledu obecně, příliš velkou váhu (Richterová, 2008, s. 29). Neslyšící negativně hodnotí převážně černou barvu, kterou považují za příliš smutnou. Další speciální požadavky ohledně oblečení nemají, jedinou výjimku tvoří požadavek na reprezentativní oblečení tlumočnicka při nějaké veřejné, oficiální akci (Richterová, 2008, s. 30).

Nízký profil se vztahuje i na chování tlumočnicka, konkrétně na vyjadřování emocí. Na tlumočnickovi by zajisté mělo být poznat, jaký emocionální náboj předávaná informace má, výraz by však neměl sklouznout k teatralnosti. Pokud je do rozhovoru zahrnut i odkaz na tlumočnicka, mluví o sobě tlumočnick ve třetí osobě.

Znalost obou kultur

Důležitost tohoto bodu zde byla zmíněna již několikrát. Znalost obou kultur je pro aplikování bilingválně-bikulturního přístupu k tlumočení a pro věrný přenos informací a přenesení záměru při tlumočení nepostradatelná.

Prosazování

Tlumočnick by měl za všech okolností prosazovat a obhajovat důležitost svého povolání. Před samotným zahájením tlumočení by se měl přesvědčit, že všichni klienti jsou seznámeni s rolí a funkcí tlumočnicka. Fungující spolupráce tlumočnicka a klientů je pro úspěšné tlumočení jedním ze základních předpokladů. Většina slyšících není obeznámena s tím, jak využívat tlumočnicka, proto je také převážná část chyb nebo nedorozumění při komunikaci způsobena nedostatečnou informovaností. Tlumočnick je tedy zároveň i šířitel osvěty v majoritní společnosti.

2.2.2 Osobnostní/ psychické dovednosti tlumočnicka

Jiné dělení dovedností požadovaných po tlumočnickovi spočívá v rozdělení na osobnostní/psychické, odborné, jazykové a tlumočnické.

Požadavky na povahové vlastnosti tlumočnicka jsou dle Neumann-Solowové (1981, s. 3–6) flexibilita, objektivita, sebeovládání, empatie a schopnost vcítění.

Flexibilitu jako jednu z nejdůležitějších vlastností uvádí téměř všichni autoři knih zabývajících se tematikou tlumočení. Tlumočnick musí být připraven doslova na všechno a nedat na sobě znát překvapení, pokud se situace nevyvíjí, jak předvídal. Respektuje způsob komunikace svých klientů, aniž by jej nějak soudil. Je pružný v osvojování si nové slovní i znakové zásoby. Je osobou se širokým kulturním i všeobecným přehledem, který mu umožňuje lépe se orientovat v tlumočených situacích. Díky své pružnosti a schopnosti se přizpůsobit zvládá modifikovat způsob tlumočení dle místa a situace, od tlumočení odborné přednášky v zoologické zahradě po projev prezidenta či mši v kostele.

Objektivita a sebeovládání dle Neumann-Solowové je téměř totožná s výkladem neutrality od Frishbergové. Tlumočník si je sám svým rádcem a usměrňovatelem, téměř bez možnosti supervize (Neumann-Solow, 1994, s. 4), je tedy v zájmu zachování jeho duševního zdraví, aby jednal v souladu se svým svědomím.

Tlumočník musí být také citlivý a vnímavý vůči svému okolí a vycítit – nejlépe s předstihem – změny v komunikační situaci. Musí být schopen si přiznat a uvědomit své limity. Výhodou je vyšší sociální inteligence a umění vcítit se do druhých. Tlumočník má být neutrální, ale určitá míra podpory a zaujetí je nutná.

K dalším obecným psychickým vlastnostem tlumočnicka patří schopnost rychle se rozhodovat, reagovat, být pohotový a ostražitý, aby mohl rychle řešit nastalé problémy. Dále je velmi důležitá intuice a schopnost předvídat. Ruku v ruce s těmito vlastnostmi je psychická odolnost. Tlumočník se nesmí zabývat tím, zda právě zvolil vhodnou variantu, musí se soustředit na „tady a teď“. S psychickou odolností souvisí i fyzická síla a výdrž. Délka tlumočení může kolísat od několika minut do několika hodin, například při tlumočení u porodu. „Tlumočení není práce na směny (...). Je to práce s komunitou. Je to způsob života“ (Kosinová, 2008, s. 14). Tlumočník se také musí umět vypořádat s nepříznivým počasím, pokud například tlumočí venku. Klienti však můžou dobrému výkonu tlumočnicka napomoci tím, že dbají na dodržování pauz během tlumočení. Tlumočení je namáhavá činnost, která není závislá na počtu osob. Tlumočník vykoná stejnou intelektuální námahu jak pro jednoho klienta, tak pro široké publikum. Na škodu může být i přílišné puntičkářství, ve smyslu tlumočení slova od slova. Tlumočník by měl být schopen vybrat důležité informace a ty klientům předat. Ovšem puntičkářství ve smyslu přijít včas, řádně a vhodně oblečen je samozřejmostí. Tlumočník by měl umět přiznat svou chybu, co nejrychleji ji napravit, a hlavně se z ní poučit, aby se příště neopakovala. Další nepostradatelnou vlastností je ochota učit se nové věci. Jazyk se neustále vyvíjí, proto je zapotřebí reflektovat a zaznamenávat do své paměti nové znaky či novotvary českého jazyka obou pracovních jazyků. Vyvíjí se i techniky tlumočení, pokrok se nedá zastavit. Pro profesionálního tlumočnicka by mělo být samozřejmostí aktivně vyhledávat novinky ve svém oboru a nějakým způsobem je zpracovávat.

Často zmiňovanou vlastností tlumočnicka je i profesionalita. Obecně se profesionalita poměřuje na základě dosaženého vzdělání, délky praxe v oboru, míry popularity, od níž se

odvíjí tlumočnickova vytiženost. Členství v profesní organizaci a soustavné, systematické vzdělávání také o něčem vypovídá. Tato obecně platná měřítko se bohužel téměř nedají aplikovat na tlumočnicka znakového jazyka. Profese jako taková je poměrně nová, a tudíž i většina měřítek je z několika důvodů momentálně nerelevantní. Vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka u nás nemá dlouhou tradici, organizace si požadavky na tlumočnický formulují samy. Vzdělávání je nejednotné a nestandardizované. Jediný akreditovaný kurz pro tlumočnický je organizován Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka (dále jen Komora). Délka praxe nemusí být úměrná kvalitě tlumočení a tlumočnickova vytiženost může být dána omezeným počtem tlumočnicků v dané oblasti, a nikoli jeho schopnostmi. Platnými měřítky profesionality jsou však dodržování etického kodexu, respekt ke kolegům i klientům a soustavné vzdělání. S profesionalitou také souvisí, že tlumočnick nabízí placenou službu.

2.2.3 Odborné dovednosti

Jak již bylo zmíněno výše, tlumočnick funguje také jako zdroj osvěty či informací ze světa N/neslyšících. Měl by mít připravené odpovědi na nejčastější otázky ze strany neznalé slyšící společnosti typu: Je znakový jazyk mezinárodní? Proč se mají používat termíny neslyšící a znakový jazyk? Umí neslyšící mluvit? – a podobně. Tlumočnick dokáže odpovědět na otázky z různých oblastí od lingvistické a kulturní přes otázky týkající se praktického života neslyšících žijících v obklopení společností, která je zvyklá přijímat informace sluchem, po odborné informace z oblasti tlumočení. Je jasné, že tyto informace je nutné neustále aktualizovat a aktivně se zapojovat do dění v komunitě Neslyšících.

Počítačová gramotnost

V dnešní době se tlumočnick neobejde bez alespoň základní znalosti práce s počítačem a využívání různých informačních technologií. Internet a další počítačové aplikace mohou být dobrým rádcem a nástrojem, které zefektivní a zkvalitní práci tlumočnicka. V dalším případě mohou být také přímo zdrojem obživy, například při online tlumočení či tlumočení z DVD a dalších nosičů. Výchozím materiálem pro tuto část je práce Otty Pacholíka.⁵ Znakový jazyk je navíc jazykem vizuálně-motorickým a jeho povaha neumožňuje psanou formu. Moderní

---

⁵ PACHOLÍK, Otto. Tlumočnick a internet: ročníková práce kurzu Euromasters 2001/2002. *TOP*. 2002, XIII, č. 65, 26–31. ISSN 1210-4159.

technologie přesto umožňují znakový jazyk zaznamenat. Těto vymoženosti mohou tlumočníci prostřednictvím počítače hojně využívat například i při sebevzdělávání.

Elektronická pošta

Jedním z nástrojů usnadňujících tlumočnickům práci je využívání elektronické pošty. Její nespornou výhodou je rychlost a možnost spojit se v podstatě s kýmkoli a kdekoli. Rychlé spojení umožňuje komunikaci mezi tlumočnickem a klientem a mezi jednotlivými tlumočníky, pokud se jedná o týmové tlumočení. Elektronická pošta se dá využít k předání materiálů nutných pro tlumočnickovu přípravu, pro doladování detailů či změn týkající se tlumočené události, dále pro koordinaci týmového tlumočení. Prostřednictvím e-mailu je také možné si tlumočnicka objednat.

Internet

Internet skýtá nepřehledné množství informací, které mohou být tlumočnickovi nápomocny při přípravě na tlumočení. K tomu slouží různé databáze a vyhledávače. Zdroje informací si je však třeba vybírat velmi pečlivě, protože některé informace nemusí být ověřené. K informacím je tedy třeba přistupovat kriticky a s rozvahou.

Pro tlumočníky existují na internetu i specializované databáze, např. Interactive terminology bank for Europe (IATE)⁶ umožňuje vyhledat termíny z různých oblastí od vzdělávání přes ekonomiku po životní prostředí. Ústředním tématem je však Evropská unie (dále jen EU). Na vývoji a údržbě IATE se podílejí Evropský parlament, Rada, Komise, Soudní dvůr, Účetní dvůr, Evropský hospodářský a sociální výbor, Výbor regionů, Evropská investiční banka, Evropská centrální banka a Překladačské středisko.⁷ Tlumočnick při zadání termínu volí výchozí i cílový jazyk. Nabídka jazyků koresponduje s počtem úředních jazyků EU, což je momentálně 24, přidána je latina. Soukromou elektronickou virtuální databázi digitalizovaných projevů a textů pro nácvik konsektivního a simultánního tlumočení a rozvoj tlumočnických dovedností má i Ústav translatologie FF UK, Digitální AudioVideo Databáze

---

⁶ *InterActive Terminology for Europe* [online] [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <<http://iate.europa.eu>>.

⁷ *Jednota tlumočnicků a překladatelů* [online]. 2007 [cit. 2012-04-14]. IATE - nová terminologická pomůcka. Dostupné z WWW: <http://www.jtpunion.org/spip/article.php?id_article=596>.

(DAVID),⁸ přístup mají ovšem jen studenti ústavu. Samozřejmostí je využívání slovníků cizích slov, online slovníků znakového jazyka, vícejazyčné online slovníky či online slovníky synonym.

Ovládání internetu a počítače je nutné, pokud chce tlumočnický fungovat v oblasti online tlumočení. Online tlumočnické služby, které jsou nonstop a zdarma, poskytuje díky komunikačním programům jako ooVoo, Skype, MSN v současné době APPN, o. s. – Agentura pro neslyšící online tlumočnické služby. Agentura zajišťuje tlumočení bez nutnosti předchozího objednání tlumočnicka.⁹

Internet může sloužit také k procvičování jazykových dovedností, k osvojování nové slovní zásoby či novinek z komunity Neslyšících. K tomuto účelu je vhodné sledovat pořady v českém znakovém jazyce, například Televizní klub neslyšících, Zprávy ve znakovém jazyce (díky i-vysílání České televize) nebo WEBlik – internetovou televizi pro děti a mládež.¹⁰ I samotné organizace neslyšících přidávají v dnešní době na své internetové stránky čím dál častěji krátké zprávy o dění v dané organizaci. Internet tedy nabízí řadu příležitostí ke zhlédnutí přirozeného projevu neslyšících.

---

⁸ *Elektronická virtuální databáze digitalizovaných projevů a textů* [online] [cit. 2012-04-14]. DAVID. Dostupné z WWW: <<https://david.ff.cuni.cz>>.

⁹ *APPN, o. s. Agentura pro neslyšící* [online]. [cit. 2012-04-14]. Tlumočnická služba online. Dostupné z WWW: <<http://www.appn.cz/tlumocnicka-sluzba-online/>>.

¹⁰ *Weblik* [online]. [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.weblík.cktzj.com/>>.

3 Jazykové dovednosti

Tato práce je zaměřena na popsání jazykových a tlumočnických dovedností, a to z jednoduchého důvodu: v České republice nejsou dosud vymezeny či jasně dány standardy těchto dovedností. Ostatní dovednosti, o kterých jsme dosud hovořili, se dají poměrně snadno změřit či objektivně posoudit, například pomocí různých psychologických testů. V celém tlumočnickém světě můžeme v současné době sledovat snahy o standardizaci a zvýšení kvality a profesionality tlumočnických služeb. Cílem následujících dvou kapitol je popsat, co vlastně tyto dovednosti obsahují a jak jich dosáhnout.

Terminologie a trocha teorie

V souvislosti s učením se cizího jazyka narazíme na termín „kompetence“, který se v současnosti používá mnohem více než „jazykové dovednosti“. Z toho důvodu budeme nadále taktéž užívat sousloví „jazykové kompetence“. Dalším důvodem pro změnu je také to, že definice a vymezení pojmu kompetence více vyhovuje při uplatňování bilingválně-bikulturního přístupu k tlumočení, kdy je jazyk chápán komplexně, nejen jako systém slovní zásoby a obrátů, ale berou se v potaz i určité komunikační normy a kulturní a společenské odlišnosti. Stejně tak používá pojem kompetence Společný evropský rámec pro jazyky. Pro lepší orientaci bude tedy lepší sjednocení pojmů.

Kompetence

Slovník cizích slov definuje kompetenci z pohledu generativní lingvistiky jako soustavu jazykových pravidel vlastních mluvčímu i posluchači, která je předpokladem pro vznik konkrétního jazykového projevu.¹¹ V současné době se ve spojitosti s kompetencí nejčastěji používá termín „komunikační kompetence“. „Komunikační kompetence chápeme jako soubor všech mentálních předpokladů, které člověka činí schopným komunikovat. Předpoklady můžeme rozdělit do několika okruhů:

---

¹¹ *ABZ slovník cizích slov* [online]. [cit. 2012-04-17]. Kompetence. Dostupné z WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=kompetence>.

a) Ovládání jazyka

b) Interakční dovednosti

Dovednost brát ohled na podstatné rysy komunikační situace a prostředí a volit jí přiměřené, vhodné komunikační prostředky a postupy; respektovat komunikační, interakční a interpretační normy, zvládat strategii dosahování cílů.

c) Kulturní znalosti

Znalost sociální struktury, hodnot a postojů, kognitivních map a schémat“ (Šebesta, 2005, s. 60).

Zdrojový jazyk je jazyk, ze kterého se tlumočí. Jazyk, do kterého se tlumočí, je jazykem cílovým. Tlumočnick může mít v těchto pracovních jazycích různé jazykové kompetence. Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků AIIC (Association internationale des interprètes de conférence) rozlišuje tři kategorie: jazyk A – aktivní znalost na úrovni mateřštiny; jazyk B – znalost na úrovni mateřského jazyka; jazyk C – pasivní znalost (Čeňková, 2008, s. 23, Frishberg, 1990, s. 16). Frishbergová se domnívá, že tlumočnick může tlumočit pouze do jazyků, které ovládá na úrovni A i B, ovšem tlumočit může ze všech kategorií, A, B i C (Frishberg, 1990, tamtéž). Je důležité věnovat pozornost tomu, vzhledem k čemu jsou úrovně popsány, protože Společný evropský referenční rámec pro jazyky má úrovně znalosti jazyka přesně obráceně, kdy je nejvyšší možná znalost C a základní znalost A. Frishbergová také tvrdí, že znalost znakového jazyka na úrovni mateřského jazyka můžou mít jen tlumočnicki, kteří jsou slyšícími dětmi neslyšících rodičů (neboli CODA tlumočnicki), mluvený jazyk mají však na úrovni B (Frishberg, 1990, tamtéž).

3.1 Společný evropský referenční rámec pro jazyky

„Společný evropský referenční rámec pro jazyky, plným názvem „Společný evropský referenční rámec: učení, vyučování, hodnocení“ (dále jen SERR) poskytuje obecný základ pro vypracování jazykových sylabů, směrnic pro vývoj kurikulů, zkoušek, učebnic atd. v celé Evropě. V úplnosti popisuje, co se musí studenti¹² naučit, aby užívali jazyka ke komunikaci, a jaké znalosti a dovednosti musí rozvíjet, aby byli schopni účinně jednat. Popis se rovněž týká kulturního kontextu, do něhož je jazyk zasazen. Rámec také definuje úrovně ovládání

---

¹²Studentem se v tomto dokumentu myslí osoba, která se učí cizí jazyk, není nijak věkově omezena nebo definována.

jazyka, které umožňují měřit pokrok studentů v každém stádiu učení se jazyku a v průběhu celého života studenta“ (Ivanová, Lenochová, Línková aj., s. 1). Předpokladem pro fungování SERR a jeho myšlenek je důležité, aby studenti chápali učení se cizího jazyka jako celoživotní úkol. Cílem není pouhé osvojení jazyka, ale prostřednictvím jazyka fungovat v „nové“ společnosti.

Pod dokumentem SERR je podepsaná Rada Evropy, která se domnívá, že zlepšením jazykových dovedností přispěje k lepší mezinárodní komunikaci, interakci a mobilitě po Evropě. S novým jazykem, který se student učí, vstřebává zároveň i kulturu daného jazyka, nově nabyté vědomosti a informace by měly přispět k akceptování kulturní různorodosti, k překonání předsudků a diskriminace.

Další nespornou výhodou SERR jsou přesné definice výstupních úrovní buď podle stupně vzdělání, nebo absolvovaných učebnic. Výstupní úroveň je mezinárodně kompatibilní ve státech Evropské unie.

SERR má sloužit k plánování jazykových programů, jazykové certifikace a autoregulovaného učení. Dokument jako takový není dogmatický, je otevřený a flexibilní, aby ho bylo možné přizpůsobovat a upravovat dle konkrétních situací. Je strukturován tak, aby zahrnoval co nejširší škálu jazykových znalostí. Informace jsou jednoznačné a jasně formulované, snadno uchopitelné a dostupné. Sám student by neměl mít problém se zařadit do konkrétní úrovně.

SERR dělí jazykové kompetence do několika skupin

- porozumění – poslech, čtení,
- mluvení – konverzace, souvislý projev,
- psaní.

Dosažená úroveň v těchto dílčích jazykových kompetencích je hodnocena pomocí šestistupňové škály A1, A2, B1, B2, C1, C2. Každá vyšší úroveň v sobě automaticky zahrnuje znalosti osvojené v úrovni předchozí. Všeobecně se uvádí, že čas potřebný na zvládnutí určité úrovně odpovídá dvojnásobku času, který byl nutný na zvládnutí úrovně předcházející. I přes veškerou snahu nebudou mít dva studenti se stejnou úrovní totožné jazykové kompetence.

Jednotlivé úrovně je proto nutné chápat opravdu jako škálu, snahu pro pořádek, přehled a orientaci o znalosti jazyka, tedy i trochu s rezervou.

Tabulka 1 *Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice*

Zkušený uživatel	C2	Snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Dokáže se spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.
	C1	Rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely. Umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.
Samostatný uživatel	B2	Dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce. Umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.
	B1	Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.
Uživatel základů jazyka	A2	Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnaléhavějších potřeb.
	A1	Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.

13

SERR dělí komunikativní jazykové kompetence na další tři podsložky, na jejichž základě provádí zařazení do dané úrovně (Ivanová, Lenochová, Línková aj., s. 13–14).

- 1) Lingvistické kompetence zahrnují znalost gramatiky daného jazyka, slovní zásoby, znalosti syntaxe, fonologie a další.

¹³ Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice, (Ivanová, Lenochová, Línková, aj, s. 24).

- 2) Sociolingvistické kompetence vyžadují znalost společenských konvencí, pravidel, zvyklostí, norem a hodnot.
- 3) Pragmatické kompetence zahrnuje realizaci funkčního využití jazykových prostředků dle konkrétní situace v každodenním životě.

3.2 Úroveň B2¹⁴

3.2.1 Obecné shrnutí úrovně B2

Úroveň B2 neboli „Vantage level“ se volně překládá jako úroveň rozhledu. Název odkazuje na to, že student už si dostatečně osvojil základy jazyka a momentální znalosti a dovednosti mu umožňují určitý rozhled a nadhled nad jazykem. Autoři se také domnívají, že B2 je nejpokročilejším stádiem studia, další studium je nutné přizpůsobit specializaci a profesionalizaci studenta. Student, který spadá do úrovně B2, již není závislý na vůli a vstřícnosti svého komunikačního partnera, který se mu snažil přizpůsobit a usnadnit mu tak komunikaci. Rozhovor s rodilým mluvčím či zkušenějším mluvčím teď probíhá plynule, bez námahy spojené s přizpůsobováním. Komunikace se již neodvíjí od toho, co student umí říci, ale co doopravdy chce říci. Zvládnutím úrovně B2 se student dostává od základní značně okleštěné komunikace k plnohodnotnější komunikaci, kterou může sám řídit či směřovat. Student už vládne vyjadřovacím potenciálem do té míry, že se dovede podzvednout nad stereotypní klišé a schemata a vyjadřuje se pružněji, více odstíněně a účinně (Adamovičová, Bischofová, Cvejnová aj., s. 13).

Projev studenta je složitější, plynulejší s rychlejším tempem řeči, přeréknutí jsou méně častá. Minimalizuje se čas nutný na zpracování a přípravu odpovědi. Student se vědomě vyvaruje svých „oblíbených“ chyb, dokáže se sám opravit a jeho projev je obecně čistší. Je schopen vnímat delší promluvy, má menší potíže s rozeznáváním slov, sousloví. Dokáže je rozeznat i za ztížených podmínek, například v hlučném prostředí nebo z hlasu z ampliónu. Účinněji dokáže využívat kompenzační strategie pro překlenutí rozdílů mezi ním a komunikačním partnerem. Obsah projevu je přesný a výstižný. Dokáže se lépe vyjadřovat v oblasti emocí

---

¹⁴ Definice úrovně B2 je převzata z publikace: Adamovičová, A. – Bischofová, J. – Cvejnová, J. – Gladkova, H. – Hasil, J. – Hrdlička, M. – Mareš, P. – Nekvapil, J. – Palková, Z. – Šára, M., vedení projektu: Holub, J.: *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň B2*. Praha: Taiuris, 2005.

a lépe zvládá také umění vést rozhovor, kdy je aktivnější a spontánnější. Slovní zásoba je obohacena o alternativní jazykové prostředky. Student je schopen vybírat jazykové prostředky dle situace a míry formálnosti. V hovorové řeči jim bez problémů rozumí. Dochází k hlubšímu osvojení sociolingvistických a sociokulturních kompetencí. Na základě těchto kompetencí je student schopen vnímat, respektovat kulturní odlišnosti a volit vhodné jazykové prostředky. Je prokázána přímá úměra mezi respektováním kulturních odlišností při komunikaci a stoupající jazykovou vyzrálostí.

Co se čtení týče, student zvládá bez obtíží delší texty, které jsou obsahově bohatší, témata jsou z různých oblastí a jsou psány odlišnými styly.

Slovní zásoba je rozvíjena v souladu s SERR, je zde ale kladen důraz také na samostudium a aktivitu studentů. V praxi to vypadá tak, že rozvoj slovní zásoby na obecné úrovni je ošetřen SERR, na úrovni specifických pojmů je obsah již plně v rukou studenta. Většinou jde o oblast studentova zájmu či profesní specializaci.

3.2.2 Úroveň B2 pro český znakový jazyk a český jazyk

Získat materiály vztahující se k jazykové úrovni B2 pro český jazyk není žádný problém. Jsou detailně zpracovány a volně dostupné na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy,¹⁵ kde najdeme zpracované jazykové úrovně A1–B2. Z neznámého důvodu ovšem chybí úroveň B1. Materiály jsou stěžejní pro výuku českého jazyka pro cizince.

Najít obdobný dokument pro český znakový jazyk už problém je. Český znakový jazyk je dle § 4 zákona č. 384/2008, o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých, „přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální

---

¹⁵ *MŠMT ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2011 [cit. 2012-06-09]. Referenční úrovně pro češtinu jako cizí jazyk. Dostupné z WWW: <<http://hosting0-205.qcm.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk?highlightWords=%C4%8De%C5%A1tina+jako+ciz%C3%AD+jazyk>>.

i gramatické.“¹⁶ Český znakový jazyk ovšem nemá kodifikovanou podobu. Promluva neslyšících se liší dle regionů, záleží i na rodinném zázemí, temperamentu jedince, generaci, ale i na pohlaví mluvčího. Český znakový jazyk také nemá psanou podobu, jen systémy, které umožňují zaznamenat, jak a kde se tvoří jednotlivé znaky. Všechny tyto skutečnosti znesnadňují kodifikaci a vytvoření norem. To může být jedním z důvodů, proč ještě není oficiální zpracování jednotlivých úrovní pro český znakový jazyk.

Prvním pokusem o zpracování úrovně s ohledem na tlumočnickou profesi provedl tým České komory tlumočnicků znakového jazyka fungující v rámci projektu Eurosign Interpreter.¹⁷ Výsledkem jsou materiály „Komunikační kompetence tlumočnicků českého znakového jazyka v češtině“ a „Komunikační kompetence tlumočnicků českého znakového jazyka v českém znakovém jazyce“. Následující informace jsou excerptovány právě z těchto dokumentů, jejichž specifická je právě v tom, že se úžeji zaměřují na potřeby tlumočnicků znakového jazyka. Vymezení jazykových kompetencí úrovně B2 by mělo sloužit jako podkladový materiál pro vytvoření jazykových standardů pro tlumočnický českého znakového jazyka. Dokument se inspiruje a vychází z knihy *Čeština jako cizí jazyk, úroveň B2*.¹⁸ Zvláště je zpracována část pro český jazyk a český znakový jazyk. Jejich struktura je ovšem úplně stejná, liší se jen ve vyzdvižení a zdůraznění jazykových a kulturních odlišností. Podle dokumentu tlumočnick splňující úroveň B2 „*je schopen vypořádat se s požadavky, které na ně budou klást situace, v nichž se při vykonávání své profese pravděpodobně ocitnou, zvláště v situacích každodenního praktického života nebo v osobním styku při navazování a udržování společenských styků v různých oblastech veřejného života.*“ Praktickými záležitostmi je zde myšleno především komunitní tlumočení (zahrnující tlumočení na úřadech, bankách, u lékaře, při využití informačních a veřejných služeb, dopravy a podobně). Dokument obsahuje kapitoly: Obecná charakteristika, Rozšířená charakteristika, Jazykové funkce, Témata a popis chování v konkrétních situacích, Práce s textem, Sociokulturní kompetence tlumočnicka a využívání kompenzačních strategií. Rozsah znalostí vymezených jednotlivými kapitolami je

---

¹⁶ Ruce.cz [online]. 2008 [cit. 2012-06-09]. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>>.

¹⁷ Cílem projektu Eurosign Interpreter je vytvoření výukových materiálů pro tlumočnický fungující ve dvou znakových jazycích.

¹⁸ ADAMOVIČOVÁ, BISCHOFOVÁ, CVEJNOVÁ aj. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň B2*. 1. vyd. Praha: Tauris, 2005.

dán výčtem nebo vymezením určitých mantinelů, co vše tlumočnick ovládá. Nejvíce odlišností najdeme v oddělení zaměřeném na výstavbu textu, které shrnuje typické prostředky pro daný jazyk. V českém jazyce jde o užívání kontaktních prostředků, různých způsobů pro vyjádření modality a vyjádření vztahů ve větě. V českém znakovém jazyce je zdůrazněno použití a využití práce s prostorem, klasifikátory, simultánností, užití inkorporace, nepřímých pojmenování, specifických znaků, nemanuálních a manuálních nosičů a podobně. Kapitola Sociokulturní kompetence tlumočnicka shrnuje normy chování ve společenství Neslyšících od navázání kontaktu přes přerušování komunikace, chování na návštěvě a rituály při loučení. V části o českém jazyce je především zdůrazněno, že není běžné se během komunikace navzájem dotýkat, běžné nejsou ani polibky na tváře na přivítanou či rozloučenou. Slyšící jsou oproti neslyšícím během komunikace celkově méně vřelí, více zdrženliví, větší důraz kladou na dodržování „spíše odtažitých“ norem chování, zdvořilost (zahrnující i oslovení a správné užívání titulů), vykání a tykání a vzhledem k situaci vybírají vhodné jazykové prostředky. V obou jazycích je tlumočnick schopen vybírat vhodné jazykové prostředky dle situace, vzhledem ke stáří klientů, regionu, kde žijí, či míře formálnosti, kterou situace vyžaduje. V kapitole o využívání kompenzačních strategií je řečeno, že tlumočnick je schopen i přes neznalost konkrétních individuálních znaků nebo slov v promluvě díky svým vědomostem odvodit význam nebo prostřednictvím jiných prostředků si informaci dohledat.

Důkazem o nedostatku dokumentů zabývajících se úrovní B2 pro český znakový jazyk je i celková absence používání standardů souvisejících s úrovněmi danými SERR v kurzech českého znakového jazyka. Ani jedna z organizací poskytujících kurzy znakového jazyka neuvádí nabídku svých kurzů v úrovních dle SERR. Tyto organizace využívají modulový systém. Například Pevnost – České centrum znakového jazyka, o. s., (dále jen Pevnost) nabízí osm modulů, které jsou rozděleny následovně: 1. modul – začátečník, 2. modul – mírně pokročilý I., 3. modul – mírně pokročilý II., 4. modul – středně pokročilý I., 5. modul – středně pokročilý II., 6. modul – pokročilý I., 7. modul – pokročilý II., 8. modul – udržovací kurz znakového jazyka.¹⁹ Pevnost však do budoucna plánuje převedení modulového systému na úroveň srovnatelné s úrovněmi SERR. Česká unie neslyšících nabízí pět modulů, a to: I. modul – začátečníci, II. modul – mírně pokročilí, III. modul – pokročilí, IV. modul –

---

¹⁹ Pevnost, České centrum znakového jazyka, o. s [online]. [cit. 2012-06-09]. Modulový systém výuky ve skupinových kurzech. Dostupné z WWW: <http://www.pevnost.com/modulovy_system.html>.

konverzace, V. modul – bez specifikace.²⁰ Jediný příklad, kde najdeme spojení úrovně B2 a znakového jazyka, se týká kurzů znakového jazyka, které bude od podzimu 2012 nabízet jazyková škola Jipka, její definice je ovšem trochu úsměvná. Je téměř nesporné, že pro svou definici vycházela z úrovně pro mluvené jazyky, protože zde ponechala poslech a formulaci „rozumí psaným textům“. „Kurz úrovně B2 je určen pro studenty, kteří rozumí delším promluvám, pokud téma dobře znají, jsou schopni vést dialog s rodilým mluvčím a dokáží se plynule vyjádřit k tématům, která je zajímají, rozumí psaným textům na konkrétní témata. Obecný kurz je zaměřen na komplexní rozvoj jazykových dovedností, tj. čtení, psaní, poslech a mluvení. Hodina je rozdělena na několik částí: uvítání, hra či konverzace pro aktivaci studentů, kontrola domácího úkolu, opakování probrané látky a navázání novou gramatikou, rozšíření slovní zásoby, poslech, konverzace, hry či procvičování probíraného jevu. V kurzu je používána námi doporučená učebnice odpovídající úrovni kurzu.“²¹ Náplň kurzů dle úrovně bude určena vyučujícím, kterým bude pan Ptáček.²²

---

²⁰ Česká unie neslyšících oblastní organizace v Praze [online]. 2011 [cit. 2012-06-09]. Kurzy Českého znakového jazyka. Dostupné z WWW: <<http://www.praha.cun.cz/index.php?clanek=25>>.

²¹ Jipka [online]. [cit. 2012-06-09]. Rozpis kurzů - Znakový jazyk. Dostupné z WWW: <<http://jazykovekurzy.jipka.cz/kurzy-znakovy-jazyk>>.

²² Informace získaná z emailové korespondence s jazykovou školou Jipka.

4 Tlumočnické dovednosti

Termín tlumočnické dovednosti je dosti široký a v našem prostředí ho každý může chápat s akcentem na něco jiného. Jedním z výkladů pro tlumočnické dovednosti je, že tvoří zastřešující pojem pro všechny dovednosti, kterými by měl tlumočnický disponovat. Do tlumočnických dovedností spadají dle této teorie jak dovednosti jazykové, psychologické, odborné, tak i dovednosti tlumočnické jako kategorie sama pro sebe. Do této kategorie spadá nejen výborná pracovní krátkodobá paměť, ale i paměť dlouhodobá, pro ukládání faktických a encyklopedických informací, schopnost pracovat v jednom okamžiku ve dvou jazycích, kdy jeden aktivně přijímám a ve druhém produkuji, a další. Tak chápe tlumočnické dovednosti například Nancy Frishbergová, více viz výše.

Tím, co by měl tlumočnický profesionál ovládat, se také na jednom ze svých workshopů zabývalo Evropské fórum tlumočnicků znakového jazyka, dále jen EFSLI (European Forum of Sign Language Interpreters), konkrétně na semináři, který se konal 26.–27. 4. 2012 v německém Hamburgu. Následující informace jsou vyňaty z dokumentu, který byl při této příležitosti sepsán. Cílem těchto seminářů je vymezení určitých standardů pro tlumočnické znakových jazyků, které by byly platné pro celou Evropu, podobně jako funguje SERR v oblasti mluvených jazyků. Zatím neexistuje žádný dokument zabývající se plošně standardy jazykových a tlumočnických dovedností tlumočnicků znakových jazyků v takovém rozsahu a na takové úrovni, jako je to v SERR pro jazykové kompetence. Základním předpokladem pro vytvoření těchto standardů je vytvoření popisu úrovně kompetencí ve znakových jazycích na národní úrovni. Vědomostí, kterých chtějí dosáhnout, jsou v dokumentu pojmenovány jako cíle a ty se skládají ze tří dílčích částí: znalosti, dovednosti a kompetence. Znalosti zahrnují informace získané během studia. Dovednosti umožňují úspěšné aplikování získaných znalostí v praxi, jde o dovednosti kognitivní (logické, intuitivní, kreativní myšlení...) a dovednosti praktické (manuální obratnost, využívání znalostí, metod, nástrojů a pomůcek...). Kompetence umožňují využití a propojení dosavadních znalostí a dovedností s osobnostními, sociálními a metodologickými schopnostmi v práci, při studiu či při profesionálním a osobnostním rozvoji. EFSLI stanovila v oblasti tlumočení následující znalosti a dovednosti.

Znalosti:

- **Teorie:**
  - různé tlumočnické teorie,
  - jednotlivé aspekty tlumočnického procesu: percepce sdělení, analýza, porozumění významu, produkce sdělení v cílovém jazyce,
  - teorie tvoření významu, tlumočnick si je vědom, že tlumočení může ovlivnit komunikační situaci a význam sdělení,
  - různé názory a pohledy na analýzu tlumočení.
- **Strategie:**
  - tlumočnické strategie: práce s časovým posunem, logičností a soudružností promluvy, tempo, plynulost, intonace a další,
  - přehled o druzích a typech tlumočení (simultánní, konsekutivní, relay tlumočení...) a techniky tlumočení,
  - kognitivní aspekty tlumočení a zpracování sdělení,
  - strategie užívané tlumočnicky a překladateli při práci inkongruencí jazykových párů - různé strategie pro práci v týmech nebo dvojicích.

Dovednosti:

- **Paměť:**
  - produktivní myšlenková prezentace, vizualizace obsahu,
  - zvládnutí technik a cvičení pro zvětšování kapacity paměti a cvičení pro dělení pozornosti,
  - ovládnutí různých strategií zápisu.
- **Technika:**
  - příprava na samotné tlumočení (příprava tématu, odborné termíny...),
  - rozpoznání v jakých příležitostech užít správné formy tlumočení,
  - rozvoj prognózovacích schopností nutných pro tlumočení,
  - schopnost použití základních opravných strategií,
  - výběr vhodného projevu vzhledem k tlumočnické situaci,

- při tlumočení ze znakového jazyka do mluveného jazyka je dodržení správné intonace, artikulace, plynulosti, důraz v hlase a správné dýchání,
- schopnost tlumočit hned nebo s krátkou přípravou,
- rozvoj vhodných tlumočnických strategií pro komunitní tlumočení (pro rychlé střídání mezi jazyky, tlumočení pro různě velké skupiny, tlumočení při konfliktní nebo emocionálně náročné situaci...),
- bez problému tlumočit ze znakového jazyka do písemné formy mluveného jazyka a obráceně
- aplikace naučených metod pro tlumočení v pracovním týmu
- technická znalost zařízení a technologií související s tlumočením.

- **Obsah:**

- zasazení sdělení v rámci kultury neslyšících díky použití vhodných kulturních interakcí během tlumočnické situace,
- vyjádření sdělení mluvího prostřednictvím plynulého nejednotvárného projevu ve znakovém jazyce tak, aby styl, postoje a úmysly byly v souladu se záměrem mluvího.

- **Zpětná vazba/ monitoring:**

- být připraven na poskytnutí zpětné vazby a také na její přijetí,
- přistupovat kriticky k různým teoriím o tlumočení a jejich aplikaci v praxi,
- být schopen posoudit literaturu týkající se tlumočení vzhledem k vlastním výkonům,
- být schopen monitorovat sám svůj vlastní projev při tlumočení, a to na různých úrovních: celkový dojem, předprodukce, postprodukce.

Kompetence:

- zvládnutí sociálních faktorů, které mají vliv na tlumočnické aktivity,
- projevení kolegiality prokázáním respektu a zdvořilosti ke kolegům, klientům, zaměstnavatelům a přijmutí zodpovědnosti za vlastní práci.

Jak vnímají tlumočnické dovednosti a standardy ve Velké Británii? Signature je anglická charitativní organizace působící v Anglii, Walesu a Skotsku. Nabízí akreditované kurzy

zaměřené na komunikaci s neslyšícími lidmi. Kromě kurzů znakového jazyka (britské i irské variety) nabízí tlumočnické kurzy, kurzy komunikace s hluchoslepými lidmi, kurzy zaměřené na úpravu textů pro neslyšící a mnohé další. Kurzy jsou odstupňovány od úrovně pro úplné začátečníky až po profesionály v jednotlivých oblastech. Každý kurz se skládá ještě z několika – většinou tří – podkurzů:

Level 1 – Award in British Sign Language,

Level 2 – Certificate in British Sign Language,

Level 3 – NVQ Certificate in British Sign Language,

Level 6 – NVQ Certificate in British Sign Language / Level 6 NVQ Diploma in Sign Language Interpreting.

Mapping of qualification levels

NQF	NC Levels	General Qualifications	Language Ladder Stages	CEF
Entry Level	1, 2, 3	Entry 1, 2, 3	Breakthrough: 1-3	A1
Level 1	4 -6	Foundation GCSE	Preliminary: 4-6	A2
Level 2	7- EP	Higher GCSE	Intermediate: 7-9	B1
Level 3		AS/A/AEA	Advanced: 10-12	B2
Level 4-6		BA Hons	Proficiency: 13-15	C1
Levels 7 & 8		Masters & Doctorate	Mastery: 16&17	C2

Abbreviations:

NQF = National Qualifications Framework

NC = National Curriculum

CEF = Common European Framework

23

V našem prostředí jsou tlumočnické dovednosti chápány jako soubor znalostí a dovedností nutných ke zvládnutí obousměrného tlumočení. Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (dále jen Centrum) zkoumá tlumočnické dovednosti ve třetí a čtvrté části pohovoru

---

²³ *CILT The National Centre for Languages* [online]. [cit. 2012-06-14]. Languages Ladder. Dostupné z WWW: <http://www.cilt.org.uk/home/standards_and_qualifications/languages_ladder.aspx>.

prostřednictvím „překladu ze zvukové nahrávky do znakového jazyka a překladu ze znakového jazyka do mluvené češtiny.“²⁴

---

²⁴ *Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící* [online]. [cit. 2012-06-19]. Obsah pohovoru pro tlumočnický. Dostupné z WWW: <<http://www.cztm.cz/index.php/pro-tlumocniky/prihlaste-se-jako-tlumocnik/co-pozadujeme/82-obsah-pohovoru-pro-tlumocniky>>.

5 Praktická část

Základní vlastnosti testu

Jedna z definic testu je následující: „zkouška, úkol, identický pro všechny zkoumané osoby s přesně vymezenými způsoby hodnocení výsledků a jejich číselného vyjádření“ (Michalička, 1969). Testy se dělí podle toho, na co je při testování zaměřena pozornost: testy schopností, testy osobnosti a testy výkonu. Test v této práci je testem výkonu, kdy je měřena výkonnost testovaného v dané oblasti. Je testován výsledek snažení testovaného naučit se a pochopit danou problematiku.

Nejnámějším příkladem těchto testů jsou didaktické testy, kterých existuje několik druhů, podle toho, jaké informace díky nim získáme. Z důvodu opravdu široké škály druhů testů jsou zde dále vybrány a popsány jen ty druhy, které souvisí s testem v této práci. Chráska definuje jednotlivé druhy testů takto (2007, s. 185–188).

5.1.1 Charakteristika námi zpracovaného testu

Test úrovně

Čisté testy úrovně jsou bez časového omezení a výkon je měřen dle úrovně schopností a vědomostí testovaného. Většinou se však u testu setkáme s časovým omezením. V takovém případě je test sestaven tak, aby se náročnost úkolů zvyšovala. Nedostatek času a následné přerušování práce tak postihne jen nejpomalejší testované. Při vypršení času jsou už u tak obtížných úloh, které již nejsou schopni vyřešit. „Výzkumy ukazují, že tito nejpomalejší žáci mají ve většině případů také nejslabší vědomosti a ani při dalším prodloužení času nedosahují lepších výsledků“ (Chráska, 2007, s. 185). Náš test je až na jednu část vždy časově ohraničen.

Test kvazistandardizovaný

Kvazistandardizovaný test je mezistádiem mezi testy standardizovanými a testy nestandardizovanými. Kvazistandardizovaný test je připraven pečlivěji a dokonaleji než nestandardizovaný, ale standardizace nebyla provedena úplně. Testy nestandardizované jsou vytvářeny pro vlastní účely.

Test kognitivní

Jelikož je test zaměřen na testování úrovně a kvality poznání, jedná se o test kognitivní. Pokud by byl test zaměřen na psychomotorické dovednosti, například psaní na stroji, šlo by o test psychomotorický.

Testy ověřující / testy absolutního výkonu / kriteriální testy

Testy ověřující jsou zaměřeny na prověření úrovně vědomostí a dovedností určitého učiva, oblasti. Kritériem úspěchu je předem stanovený stupeň zvládnutí dovedností. Cílem je rozhodnout, zda testovaný látku či požadovanou úroveň zvládl.

Test polytematický: z toho důvodu, že je testováno více tematických celků najednou (čtení s porozuměním, poslech s porozuměním, lexikálně-gramatická část, vlastní projev).

Test vstupní

Jedná se o test vstupní, a to z toho důvodu, že testuje tlumočnický při vstupu do povolání tlumočnicka, kdy už má za sebou požadovanou praxi. Cílem vstupního testu je zjištění, zda má testovaný dané informace, znalosti a kompetence pro zvládnutí výkonu povolání.

5.1.2 Vlastnosti testu

Základní vlastnosti testu, které dělají test testem, jsou podle Chráska (2007, s. 198) validita, reliabilita a praktičnost. Celý proces testování musí být navíc objektivní.

Validita

Validita testu neboli platnost testu určuje, zda to, co se má testovat, se doopravdy testuje. Podle Svobody (1999) vypovídá validita o praktické užitečnosti testu. V praxi se v případě didaktických testů validita určuje prostřednictvím konzultací s odborníky, k jejímu určení se neužívají kvantitativní metody.

Reliabilita

Reliabilita je spolehlivost a přesnost testu, případně výzkumné metody. „Spolehlivost testu spočívá v tom, že při opakování testování za týchž podmínek získáváme stejné nebo velmi podobné výsledky. Obecně platí, že čím více úloh test obsahuje, tím vyšší má reliabilitu

(Chrásta, 2007, s. 198). Výsledky testů by měly být co nejvíce podobné skutečnosti. Míra reliability se udává v koeficientu reliability.

Praktičnost

Aplikace a zadávání testu v praxi by mělo být co nejjednodušší, nejefektivnější. Způsob zaznamenávání do záznamového archu by mělo být pro všechny testované srozumitelné, délka trvání testu by měla být přiměřená. Samotné hodnocení by mělo jednoduché, rychlé a snadno interpretovatelné.

Objektivita

Objektivita testu je nutná pro minimalizaci zkreslení výsledků a jejich následné interpretace. Podmínky během testu by měly být pro všechny stejné. Minimalizace zkreslení a případných chyb danými lidským faktorem je způsobena přesným zadáním a podmínkami, jak má testování probíhat.

5.2 Struktura a podoba našeho testu

Fáze vytváření testu:²⁵

1. definice účelu testu,
2. stanovení obsahu testu,
3. návrh testových úloh a jejich typ,
4. konzultace s dalšími odborníky,
5. závěrečné úpravy testu,
6. příprava pokynů pro práci testovaných a předpokládaná délka trvání testu.

1. Definice účelu testu

Účelem je zjištění, zda testovaní tlumočníci splňují námi požadovanou úroveň B2 v jazykových kompetencích, v českém jazyce a v českém znakovém jazyce a v tlumočnických dovednostech.

---

²⁵ Podle Chráska, 2007, s. 194–195

2. Stanovení obsahu testu

Obecně se dá říci, že všechny jazykové testy revidující konkrétní úroveň kompetencí v mluvených jazycích mají obdobnou strukturu. V této práci se pro test českého jazyka inspirováme testem „Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince B2“. Struktura testů je následující:

- a) čtení s porozuměním,
- b) poslech s porozuměním,
- c) gramaticko-lexikální test,
- d) psaní a mluvení (neboli vlastní projev).

Vždy je testováno jak porozumění, tak produkce v jazyce. Po vytvoření několika různých testů, které byly konzultovány s odborníky lingvisty nebo s odborníky zabývajícími se testováním, jsme se nakonec plně inspirovali podobou Certifikované zkoušky z češtiny pro cizince B2. Tato práce je sice zaměřena na slyšící tlumočníky, ovšem v praxi se tlumočníci slyšící a neslyšící nedají oddělit: jde o jedno povolání, proto zde musí být výchozí úroveň pro obě skupiny stejná a stejně dosažitelná, i test proto skládají stejný. Pro náš test jsme tedy s ohledem na neslyšící tlumočníky vynechali pouze mluvení. Mluvený projev u slyšících tlumočnicků bude testován v části tlumočnických dovedností. Poslech s porozuměním jsme však nechali navzdory testování neslyšících tlumočnicků. Neslyšící tlumočnick by tuto část ve svém testu neměl, a to z toho důvodu, že jsme nevymysleli adekvátní náhradu. Prosté nahrazení poslechu například ještě jedním čtením s porozuměním by nemělo požadovaný testovací efekt. Písemný a mluvený projev jsou dva naprosto odlišné útvary s jinými zákonitostmi. Zachování poslechu s porozuměním je nezbytné pro testování aktivního naslouchání.

Certifikovaná zkouška je vytvářena Ústavem jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze. Na jeho internetových stránkách jsou i modelové testy k jednotlivým úrovním, jeden z nich jsme použili.²⁶ Všechny úlohy v testu český jazyk jsou z Certifikované zkoušky z češtiny pro cizince B2. Při sestavování testů jsme dali přednost

---

²⁶ *ÚJOP UK* [online]. [cit. 2012-06-16]. Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince (CCE). Dostupné z WWW: <http://ujop.cuni.cz/cce/index_cs.php>..

již hotovému testu, a to z jednoho hlavního důvodu: validita a reliabilita úrovně B2. Rodilý mluvčí většinou nemá problém s vytvořením typů úloh, problémem je odhadnutí míry obtížnosti tak, aby splňovala danou úroveň. Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze má již několikaleté zkušenosti s vytvářením testů, je ověřeno, jaký typ úloh je vhodný a míra obtížnosti je stanovena. Zavedený test může zároveň sloužit jako inspirace a základní kostra pro vytvoření testu českého znakového jazyka. Naším cílem je udržet stejnou strukturu a stavbu testů pro oba jazyky, samozřejmě s ohledem na to, že znakový jazyk je vizuálně-motorický. Konkrétní úlohy jsou rozepsány níže.

Všechny nově vytvořené testy zkoumající určitý jazykový jev či uceleně komunikační kompetence ve znakových jazycích jsou shromažďovány na webu Tobiase Hauga Sign language assessment.²⁷ Na webových stránkách najdeme popis a průběh testu, ukázky úkolů a výčet silných a slabých stránek testu. Celé zadání testu zde však nenajdeme. V dnešní době vznikají testy pro znakové jazyky především na univerzitách v Londýně, Bristolu, Hamburku, Amsterdamu, Gallaudetově univerzitě a v Bostonu, kde jsou zároveň centra „deaf studies“. Informace o testech jsou rozděleny do čtyř skupin, a to podle účelu testování: testy ověřující osvojování znakového jazyka, jeho diagnózu a intervenci; testy pro vzdělávací účely; testy v rámci lingvistického výzkumu a testy pro studenty, kteří se učí znakový jazyk jako cizí, druhý jazyk. Pro náš test je nevýhodné, že většina testů popsaná na těchto stránkách je jednosměrně zaměřena jen na jeden určitý jazykový jev nebo pouze na produkci nebo na porozumění jazyku. Náš test obsahuje porozumění i produkci a zkoumá jazykové jevy napříč celým jazykovým spektrem. Podoba testů je velmi podobná ať už jde o jakýkoliv typ testování. Testy zaměřené na kompetence ve znakových jazycích využívají moderních technologií, jako jsou krátká videa, promítání obrázků nebo nahraný interaktivní rozhovor s testovaným. Celý test se promítá na počítači či plátně. Instrukce jsou v příslušném znakovém jazyce. Testy jsou vizuální, obrázky však musí být jednoznačné a nepříliš umělecké. Testy jsou sestavovány nezávisle na přítomnosti majoritních mluvených jazyků, pravděpodobně kvůli minimalizaci interference a celkového ovlivnění jazykem, který je svou povahou zcela

---

²⁷ *Sign language assessment* [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z WWW: < <http://www.signlang-assessment.info/>>.

odlišný. Bez ohledu na testovaný jazykový jev je struktura testů následující: testovanému je promítnuta promluva ve znakovém jazyce, ten následně vybírá správnou odpověď z několika možností prezentovaných ve formě obrázků, nebo naopak na otázku podanou formou obrázku odpovídá výběrem z videí, na nichž je zachycena promluva ve znakovém jazyce. Odpovědi jsou zaznamenávány do záznamového archu. Jak vybírat vhodné obrázky či konkrétní typy otázek jsme se inspirovali „Multimediální cvičebnicí pro kurz českého znakového jazyka“.²⁸ Hranice znalostí pro test v této práci jsou vymezeny dokumentem Komory, který zpracovává komunikační kompetence jak v českém znakovém jazyce, tak i v českém jazyce.

Tlumočnické dovednosti ověřují, zda je testovaný schopen obsah sdělení přijmout ve zdrojovém jazyce, zpracovat a produkovat v jazyce druhém, cílovém v souladu s jeho zákonitostmi a zachováním významu. V zahraničí mají přijímací řízení tlumočnicků znakového jazyka do profesních organizací, které zároveň slouží jako test dovedností, většinou dvě části: pohovor a praktickou část. Pohovor je více zaměřen na faktické znalosti z oblasti kultury neslyšících, lingvistiky znakových jazyků, důležitost a aplikace etického kodexu a v neposlední řadě také na teorii související s tlumočením. Praktická část testuje jazykové a tlumočnické dovednosti, konkrétně obousměrné tlumočení, porozumění projevu ve znakovém jazyce a další. Takovou formu testování můžeme vidět ve Spojených státech (Register of Interpreters for the Deaf²⁹), ve Velké Británii v organizaci Association of Sign Language Interpreters (dále jen ASLI), ale i v České republice u vstupního pohovoru do praxe v rámci Certifikačního vzdělávacího programu pro tlumočnické (dále jen CVP), organizovaným Komorou, ale i u pohovoru před zařazením do databáze tlumočnicků Centra. V našem testu se budeme řídit stejným modelem pro testování tlumočnických dovedností, jako je v zahraničí, a to prostřednictvím obousměrného tlumočení, které je stěžejní složkou poslední části testu.

---

²⁸ Materiál byl vytvořen na oboru ČNES FF UK jako pomůcka při výuce českého znakového jazyka na školách pro sluchově postižené či v kurzech pro širokou veřejnost v roce 2011.

²⁹ *RID, Registry of Interpreters, for the Deaf* [online]. [cit. 2012-06-16]. Nacional Interpreter Certification. Dostupné z WWW: <<http://www.rid.org/education/testing/index.cfm/AID/86>>.

3. Návrh testových úloh a jejich typ

V testu se objevují převážně úlohy s nabídkou pro výběr odpovědí, jde o nucenou odpověď z několika možností. Tento typ je vhodný vzhledem k povaze našeho testování. Hodnocení je více objektivní než u úloh s otevřenou odpovědí, kdy je možné na jednu otázku odpovědět více možnými způsoby a záleží na hodnotiteli, zda danou odpověď uzná. Jediný typ otevřených úloh, který je v našem testu použit, je otevřená úloha s krátkou odpovědí, například u úlohy, kde se musí doplnit správný tvar slova, nebo u seřazení logické posloupnosti textu. Dichotomické úlohy, kdy jsou testovanému předloženy pouze dvě alternativy, jsme využili u úlohy zaměřené na poslech s porozuměním. Úlohy s výběrem odpovědí mají vždy jako řešení jen jednu správnou odpověď. Úskalím této formy úlohy je, že testovaný může odpověď tipnout a trefit se do správné odpovědi, aniž by opravdu měl potřebné znalosti. Tento problém částečně řeší vyšší počet odpovědí k výběru, doporučuje se čtyři až pět. V našem prostředí je počet odpovědí ustálen na čtyřech. Menší počet odpovědí než čtyři se pro velkou pravděpodobnost uhodnutí správné odpovědi nedoporučuje, více než pět odpovědí činí zase úlohu nepřehlednou (Chráska, 2007, s. 192). Dalším doporučením pro snížení míry tipování je odčítání bodů za špatnou odpověď. V tomto případě je ale vhodné na tuto skutečnost testované včas upozornit. V našem testu je vždy pouze jedna správná odpověď. Za špatnou odpověď se body neodečítají.

Technické zpracování testů

Test českého jazyka je zpracován prostřednictvím formuláře Google dokumenty, kdy je zvlášť vytvořen formulář pro vlastní písemný projev a zvlášť pro didaktický test. Služba Google dokumenty umožňuje vyplňovat několik dotazníků zároveň, zapotřebí je pouze připojení k internetu. Nespornou výhodou je funkce, která ohlídá, aby byly zodpovězeny všechny otázky. Výsledky jsou automaticky odesílány na e-mail administrativního pracovníka, který je dále zpracovává. Pouze video k poslechu s porozuměním je nahráno jako samostatný film.

Test českého znakového jazyka je uložen na vlastních webových stránkách. Předpřipravené online formuláře, které se dají najít na internetu, jako například Google dokumenty nebo formees, neumožňují vkládat videa, pouze formou odkazu. To by bylo značně nepřehledné a neestetické. Jediným možným řešením bylo naprogramování

jednoduchých webových stránek, které stejně jako online dotazníky zajistí vyplnění všech otázek a zatržené odpovědi automaticky pošlou na e-mail administrativního pracovníka, který je dále zpracuje. Původní představa byla vytvoření jedné dlouhé stránky, aby bylo možné se k úlohám vracet. To však nebylo možné uskutečnit. Kvůli velkému množství videí se stránka dlouho načítala a videa se zasekávala. Z toho důvodu je test na několika stránkách. Vracet se v testu testovaný již nesmí, tato nevýhoda je ovšem nahrazena rychlostí a větší přehledností. Jediným rušivým prvkem je reklamní proužek v horní části stránky, který je daní za využívání web-hostingu zdarma. Mezi jednotlivými stránkami se pohybuje testovaný pomocí tlačítka „dále“, všechny označené odpovědi se odešlou až po stisknutí tlačítka „odeslat“.

Testování tlumočnických dovedností je provedeno pomocí záznamů jak v českém jazyce, tak v českém znakovém jazyce. Video jsou nahrána a uložena jako samostatné filmy na CD.

Test český jazyk, část první

<https://docs.google.com/spreadsheet/viewform?formkey=dGVWZkx1ekFPVmNqeDNE NVJDOEJ6bWc6MQ>

Test český jazyk, část druhá

<https://docs.google.com/spreadsheet/viewform?formkey=dHNBc0RIWIR2VmlKeHhVR UV1aUs5S1E6MQ>

Test český znakový jazyk

<http://www.doub.ic.cz/hanka/dotaznik.php>

4. Konzultace s dalšími odborníky

Prosbě o konzultaci vyhověli a svůj názor na konkrétní části testů sdělili Bc. Jan Andrejsek, Mgr. Barbora Kosinová a PhDr. Klára Richterová. V první fázi, kdy ještě byla snaha o vytvoření vlastního testu, se objevil problém, zda vybrané úlohy testují jazykové kompetence, nebo už například analytické myšlení. Do testu jsme chtěli zařadit úlohy z testu SCIO, konkrétně obecné studijní předpoklady – verbální část, kde právě většina úloh neprověřovala čistě jazykové kompetence. Společně jsme pak narazili především na

problém určení míry obtížnosti, zda daná úloha opravdu ověřuje jazykové kompetence na úrovni B2. V další fázi jsme především řešili, jaké části u zavedeného testu vynechat.

5. Závěrečné úpravy testu

Závěrečné úpravy testu byly provedeny na základě konzultací a pilotního testování. Díky konzultacím jsme se rozhodli držet se již sestaveného testu. Vynechat jen část s mluveným projevem.

6. Příprava pokynů pro práci testovaných a předpokládaná délka trvání testu

Jednotlivé pokyny pro zpracování úloh jsou vypsány před každým testem. Obsahují instrukce ohledně délky trvání testu, průběhu testu a jeho podmínek. Časový interval u testu českého jazyka je určen na základě pilotního testování na třech pilotních testovaných. Pilotní testování dosahovali podobných výsledků, čas byl však ještě mírně navýšen a zaokrouhlen. Test českého znakového jazyka je čistým testem úrovně bez časového omezení, a to především z technických důvodů. Test kvůli velkému množství videí požaduje rychlé připojení k internetu. Pokud připojení není dostatečné, dochází občas k pomalejšímu načítání. U každého testovaného může být tento problém jiný nebo se vůbec nemusí vyskytnout, z tohoto důvodu je test bez časového limitu. U písemného projevu je časový interval a rozsah slov inspirován zkouškami z anglického jazyka, například dle zkoušky z anglického jazyka B2,³⁰ která je organizována jazykovým centrem při FF UK. V této zkoušce se vlastní písemný projev skládá jen z jednoho písemného úkolu v kratším časovém intervalu. V Certifikované zkoušce z češtiny pro cizince B2 je vlastní písemný projev složen z několika úkolů a i časový interval je mnohem delší.

5.3 Test českého jazyka

Zkoumaná úroveň jazyka B2 by se mohla v případě českého jazyka u rodilých mluvčích zdát příliš jednoduchá, ačkoli se to může zdát lehce absurdní. Je nutné provést testování jak v českém jazyce, tak v českém znakovém jazyce, protože tlumočnická má být kompetentní

---

³⁰ *Jazykové centrum UK FF* [online]. [cit. 2012-07-04]. Anglická sekce. Dostupné z WWW: <<http://jc.ff.cuni.cz/es.htm>>.

v obou jazycích. Vedlo nás k tomu ale několik důvodů: za prvé by úroveň jazyka měla být pro oba jazyky jednotná, za druhé jde o fakt, že neslyšící studenti, kteří si zvolí těžší úroveň zkoušky z českého jazyka, ji skládají také na úrovni B2. To byl ovšem plán, který zatím při sestavování státní maturity neprošel. V současné době je jen jedna úroveň zkoušky z českého jazyka, a to na úrovni B1. To by se ale mělo do budoucna změnit. O změny a prosazení vyšší úrovně usiluje Národní akční plán pro inkluzivní vzdělávání (NAPIV), konkrétně skupina 13: postižení sluchu. Argumentem proti tomuto návrhu by mohlo být tvrzení, že u tlumočnicků mluvených jazyků je častěji požadována úroveň C1, je to ale dáno i typem tlumočení, které je pro jejich působení příznačné. Tlumočníci mluvených jazyků tlumočí nejčastěji na konferencích, kde jde o odbornější a úzce zaměřená témata, proto je nutná úroveň C1. Oproti tomu tlumočníci znakových jazyků tlumočí spíše v komunitní oblasti. I v této oblasti se vyžaduje odbornost, ale například tematicky se jedná o tlumočení na jiné úrovni. Úroveň B2 je tedy v těchto případech dostačující a zároveň ji garantuje většina vzdělávacích programů pro tlumočníky. Absolvent bakalářského studia Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK odchází ze znalostí českého znakového jazyka na úrovni B1, absolvent CVP nejnižší s úrovní B2.

Vlastní písemný projev

Jazyku je nejen nutné rozumět, ale také se v něm umět vyjadřovat. Tlumočnick má často v rámci své profese za úkol převést projev v českém znakovém jazyce do psané podoby většinového jazyka. Měl by tedy znát zákonitosti jednotlivých funkčních stylů, jaké se k nim vážou jazykové prostředky, zásady formální úpravy dokumentů a měl by být schopen vztáhnout všechny tyto znalosti k určitému slohovému útvaru. Dle dokumentu Komory by tlumočnick *měl být schopen produkovat relativně rozsáhlé, složitější a vnitřně propracované mluvené i psané texty různých typů*. Zvládnutí těchto dovedností by měl prověřit samostatný vlastní písemný projev. Tlumočnick si vybere jedno ze čtyř témat, které zpracuje vhodnou formou vzhledem k slohovému útvaru a funkčnímu stylu. Témata se nepřekrývají a každé je v jiném slohovém útvaru. Následující témata vychází z každodenního života:

1. žádost o zvýšení platu (formální dopis),
2. „Peníze kazí charakter“ (úvaha),
3. „Pospíchej pomalu“ (vyprávění),

4. „Možná ve vás dřímá umělec, nebuďte ho ale v dopravních prostředcích“ (referát pro žáky základní školy o zásadách chování v prostředcích městské hromadné dopravy).³¹

Přípravná doba pět minut je určena k výběru vhodného tématu. Na samotné zpracování má tlumočnick 30 minut a délka textu by se měla pohybovat mezi 120 až 150 textovými slovy.

Čtení s porozuměním

Čtení s porozuměním je nedílnou součástí všech jazykových testů. Prostřednictvím čtení s porozuměním se dá testovat porozumění textu pomocí kontrolních otázek, ale také schopnost orientace v textu. To, že je člověk schopen přečíst text, ještě neznamená, že rozumí jeho významu. Šebesta ve své publikaci tvrdí, že dovednost číst se interpretuje jako dovednost rozpoznat jednotlivá písmena a jiné grafické značky a přiřadit jim jejich zvukové ekvivalenty (2005, s. 80). Jde o elementární gramotnost, zvládnutí základního čtení, pokud je však člověk schopen přečíst neznámý text a rozumět jeho významu, jde o funkční čtení a funkční gramotnost. Tato část tedy zkoumá funkční čtenářskou gramotnost, kdy čtenář čtenému rozumí a je schopen dále s textem pracovat: získávat z něj nové informace, informace vyhledat a zpracovat. Dle dokumentu Komory je *tlumočnick schopen rozumět širokému spektru témat, které jsou delší i se složitější stavbou, jsou více obsahově i jazykově náročné*. Tlumočnick zvládá zpracovat nejen hlavní myšlenku, ale i všechny detaily a také komunikační záměr autora, případně jeho pocity a názory. Tyto dovednosti jsou zkoumány ve dvou částech:

- 1) Tato část testuje prosté porozumění textu a orientaci v něm, kdy se tlumočnick snaží najít správné odpovědi na otázky, které vychází ze základního, výchozího textu.
- 2) Ve druhé části je úkolem seřadit text, který je rozdělen na několik významových celků, dle logické souvislosti a časové posloupnosti.

---

³¹Témata 1–3. jsou vybrána z Certifikované zkoušky z češtiny pro cizince B2, téma 4 je vybráno z ukázkových úloh pro žáky s PUP MZ pro sluchově postižené, kategorie 2.

Lexikálně-gramatická část

Lexikálně-gramatická část zkoumá, zda si tlumočník dostatečně osvojil jazyková pravidla češtiny a je schopen vytvářet gramaticky správné struktury. Zvládnutí gramatických struktur je základním předpokladem pro tlumočení: pokud by nebyla tlumočnickova promluva gramatická, nedošlo by k porozumění a předání komunikačního záměru. Tyto dovednosti budeme zkoumat v několika úlohách:

- 1) V první úloze je úkolem vybrat z více možností jednu správnou odpověď. Testovány jsou různé jazykové jevy, od spojovacích výrazů a slovní zásoby po časování.

Ukázka:

Až přeložím ten text _____

- a) přepíšu ho na počítači a opravím chyby.
  - b) přepisuji ho na počítači a opravuji chyby.
  - c) přepsal jsem ho na počítači a opravil jsem chyby.
  - d) bude ho přepisovat na počítači a opravovat chyby.
- 2) V druhé úloze musí testovaný z výběru vybrat větu, která má význam nejpodobnější původní větě. Opis věty se zachováním významu testuje bohatost slovní zásoby a zároveň znalost různých jazykových prostředků. Dle dokumentu *Komory je tlumočník schopen v rámci kompenzačních strategií vyjádřit se opisem.*

Ukázka:

Životní úroveň je stále vyšší.

- a) Životní úroveň pořád vzrůstá.
  - b) Životní úroveň se často zvyšuje.
  - c) Životní úroveň příležitostně roste.
  - d) Životní úroveň téměř stále stoupá.
- 3) Úkolem ve třetí úloze je doplnění správných tvarů. Testuje se, zda testovaný ovládá flexi českého jazyka.

Ukázka:

V autobuse je dobré držet se oběma (ruce) _____ .

- 4) Úloha číslo čtyři spočívá v doplnění izolovaných slov do textu, dle souvislosti a významu. Většinou jde o spojovací výrazy.

Ukázka:

Patřil (15) _____ generaci umělců Národního divadla, kteří (16) _____ snažili pomoci českému národu v hledání identity.

Poslech s porozuměním

Část poslechu s porozuměním je zaměřena na testování aktivního naslouchání. Podobně jako u čtení s porozuměním můžeme slyšení přirovnat ke schopnosti vnímat zvuk. U poslechu s porozuměním jde o funkční aktivní naslouchání, kdy je jedinec schopen s přijatou informací dále pracovat, zpracovat ji, pochopit komunikační záměr partnera a vytvořit na základě vyhodnocení informace adekvátní odpověď. Zvládnutí této dovednosti je pro tlumočníka nezbytné, proto jsme ji nemohli vynechat. Testování zvládnutí této dovednosti probíhá formou dichotomický otázek, kdy testovaný na základě poslechnutého monologu zhodnotí, zda dané výpovědi vycházející z dialogu jsou pravdivé. Přepis poslechu s porozuměním je součástí přílohy č. 2. Záznam audionahrávky přílohy č. 9.

Celé znění testu českého jazyka je v příloze č. 1.

5.4 Test českého znakového jazyka

Jak již bylo řečeno, test českého znakového jazyka (dále jen ČZJ) testuje stejné dovednosti jako test českého jazyka (dále jen ČJ). Z jakého důvodu testujeme právě tyto, již bylo řečeno. Popis testu tedy nebudeme opakovat a přidáme pouze ty relevantní informace, které souvisí s převodem úloh, aby byly vhodné pro vizuálně-motorický jazyk. Celý test českého znakového jazyka probíhá v českém znakovém jazyce, a to prostřednictvím jednotlivých videí.

Vlastní projev

ČZJ nemá psanou podobu, proto v části, která je zaměřena na produkci, nebudeme psát. Testovat budeme vyjadřování prostřednictvím vlastního projevu na dané téma s minimální přípravou. V testování vlastního projevu by se mělo projevit, zda testovaný ovládá strukturu promluvy v ČZJ, logické řazení (téma, réma) a slovosled, zda je schopen srozumitelně předat svoje myšlenky a názory na dané téma a dále jestli volí vhodné jazykové prostředky vzhledem k vybranému tématu. Dle dokumentu *Komory je tlumočnick schopen zachovávat pořádek znaků v souladu se zásadami funkční perspektivy výpovědi, uplatnění těchto zásad v rámci vyšších textových úseků (tzv. tematické posloupnosti)*. Vlastní projev je testován podobně jako u testu českého jazyka, tedy vyjádřením se k určitému tématu:

- 1) „Nepřipravený“ projev na dané téma

Ukázka:

- a) Byt, nebo dům? (argumenty pro a proti),
- b) Je lepší kniha, nebo její filmové zpracování? (úvaha).
- c) Splněný dětský sen (vyprávění).³²

Video s porozuměním

Čtení s porozuměním, opět se zřetelem k tomu, že ČZJ nemá psanou podobu, je nahrazeno záznamem promluvy v ČZJ, ke které se vážou kontrolní otázky mapující, zda testovaný pochopil promluvu nejen jako celek, ale i její důležité detaily. Forma zpracování tohoto úkolu je plně v souladu s ostatními testy znakových jazyků. Porozumění je nejčastěji testováno prostřednictvím kontrolních otázek například jako v testu *Assessment project on Sign Language of the Netherlands*,³³ kdy děti zhlédnou krátký film v holandském znakovém jazyce a následně odpovídají na čtyři otázky, z nichž jen některé se ale vztahují k testu. Testování probíhá pomocí dvou úloh:

- 1) Testovaný odpovídá na kontrolní otázky, vyplývající z původního videa.

---

³²Témata jsou vybrána z konverzačních cvičení učebnice anglického jazyka, spadající do úrovně B2, O'NEIL, Robert, Michael DUCKWORTH a Kathy GUDE. *New Success at first certificate*. Eight. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0 19 453332 8.

³³Haug, T. *Sign language assessment* [online]. 2005 [cit. 2012-06-25]. A Dutch project: Assessment for SLN. Dostupné z WWW: <<http://www.signlang-assessment.info/index.php/a-dutch-project-assessment-for-sign-language-of-the-netherlands.html>>.

- 2) V úloze číslo dvě testovaný seřadí rozstříhanou promluvu v ČZJ podle logické souvislosti a časové posloupnosti, jak jdou jednotlivá videa za sebou.

Videa v části video s porozuměním jsou z osobního archivu Mgr. Nadi Dingové.

Lexikálně-gramatická část

Jazykové jevy testované v testu ČZJ jsou vybrány na základě dokumentu Komory. Tlumočnická na úrovni B2 dle dokumentu ovládá užívání *nepřímých pojmenování, specifických znaků, klasifikátorů, specifikátorů, orálních a mluvních komponentů, modifikace znaku, střídání rolí, užití manuálních a nemanuálních nosičů, simultánních konstrukcí, inkorporace, různé prostředky pro vyjádření modality, práce s prostorem a popisem (topografický a syntaktický, perspektiva mluvčího či pozorovatele), zásady pro výstavbu výpovědi v ČZJ, vyjádření vztahů mezi výpověďmi*. Problematické ale je, že nijak dále rozsah užití nespecifikuje. Na základě konzultace s neslyšícími jsme se snažili vymyslet „náročnější“ příklady, které korespondují s tlumočnickými dovednostmi. Mnohdy ale bylo velmi náročné odhadnout reálnou obtížnost, nebylo možné opřít se o již existující test. Náročnost byla často určována intuitivně na základě jazykového citu neslyšících. Proto do budoucna bude nevyhnutelné zapracovat na přesnějším a užším vymezení jazykových úrovní B2 pro ČZJ.

- 1) V první úloze lexikálně-gramatické části jsou zkoumány různé jazykové jevy jako shodová slovesa a orální komponenty po vyjádření mnohosti. Formu zjišťování znalosti, jsme na rozdíl od testu ČJ zvolili v podobě identifikace chybné nebo správné výpovědi z více možností. Na změnu zadání v polovině úlohy je testovaný upozorněn.

Ukázka:

Vojáci po vyhrané bitvě ve Francii budou pokračovat do další bitvy v Anglii a Itálii. Kam se vojáci se přesouvají?

- a) Vojáci vyrazili do Anglie.
- b) Vojáci vyrazili do Itálie a Anglie.
- c) Vojáci vyrazili do Itálie a Anglie (chybný tvar ruky).
- d) Vojáci vyrazili na moře a do Německa.

- 2) Opis věty se zachováním významu. Forma je totožná jako u testu ČJ. Testovanému je promítnuta věta ve znakovém jazyce, dle nabízených možností vybere větu, která je nejbližší významu věty původní. V této části jsme se rozhodli otestovat znalost specifických znaků a nepřímých pojmenování, a to z toho důvodu, že tato forma úlohy je pro jejich ověření nejvíce vhodná a opravdu ověří jejich znalost, například na rozdíl od úlohy, kdy by bylo úkolem identifikovat specifické znaky v rámci promluvy.

Ukázka:

Ve sváření jsem mistr. (nepřímé pojmenování MISTR)

- a) Svářet umím velmi dobře.
- b) Já neumím svářet.
- c) Svářet umím tak půl na půl.
- d) Jsem mistrem ve svářečské dílně.

- 3) Třetí úloha je identická s třetí úlohou v testu ČJ, kdy se testuje zvládnutí flexe: zde se testuje zvládnutí modifikace znaku, a to například při inkorporaci aspektu a číslovky. Testovaný má za úkol vybrat správný tvar výrazu. Většina z nabízených tvarů v možnostech existuje, ale užívají se v jiném kontextu, občas je použit i tvar, který neexistuje vůbec.

Ukázka:

Chlapec nevyhrál, umístil se na místě...

Úkolem testovaného je vybrat správný tvar řadové číslovky dva.

- 4) Tato úloha testuje znalosti užívání klasifikátorů, specifikátorů a popisu, celkově je zaměřena na práci s prostorem a simultánností, která je pro ČZJ příznačná. Testovaný má na základě projevu v ČZJ identifikovat správný objekt z několika možností, nebo na základě obrázku vybrat projev, který obrázek vystihuje.

5.5 Test tlumočnických dovedností

Témata jednotlivých nahrávek k tlumočení jsou vybírána tak, aby co nejvíce odpovídala tlumočnické realitě, tedy komunitnímu tlumočení. Vynechali jsme záměrně lékařskou oblast,

protože ta se už objevila v testu českého znakového jazyka, bylo by tedy zbytečné ji opakovat.

Test tlumočnických dovedností má dvě části:

1) Tlumočení z českého jazyka do českého znakového jazyka z audionahrávky

Zde jsme zvolili téma domácího násilí, které by se mohlo objevit v rámci nějakého přednáškového cyklu nebo při výslechu u policie. U této nahrávky se dá těžko určit, zda je na úrovni B2, ale mluvčí hovoří pomalu, promluva je bez odborných termínů. Prostřednictvím tohoto videa také otestujeme schopnost střídání rolí, která se díky charakteru testu českého znakového jazyka nemohla otestovat přímo v testu ČZJ. Nahrávka je z archivu vysílání Českého rozhlasu 2 Praha,³⁴ v testu je použita její zkrácená verze. Přepis audionahrávky je součástí přílohy č. 3, záznam audionahrávky přílohy č. 8

2) Tlumočení z českého znakového jazyka do českého jazyka z videozáznamu

Jde o autentický záznam vyprávění o dovolené na Islandu. Téma by se mohlo zdát příliš jednoduché, ale projev je rychlejší a delší než promluva v českém jazyce. Tím by se měla obtížnost obou nahrávek vyrovnat. Vyprávění zážitků z cest je běžnou součástí komunitního tlumočení, pravidelně se připravují přednášky o cestování v Ulicentru, občas probíhají v České unii neslyšících v oblastní organizaci v Praze a v dalších organizacích. Záznam je z osobního archivu Mgr. Nadi Dingové, je součástí přílohy č. 8.

Jelikož má test tlumočnických dovedností formu samostatných filmů, nebylo kam vložit instrukce. Testovaný se je dozví přímo od administrativního pracovníka před samotným testem. Tento pracovník testovaného uvede do dané problematiky a upozorní ho na počet osob v záznamu, pak si testovaný v klidu poslechne záznam mluveného jazyka. Následně se záznam pustí znovu a testovaný přímo tlumočí. Stejně se postupuje u záznamu znakového jazyka. První zhlédnutí nahrazuje přípravu.

---

³⁴ *Praha Český rozhlas 2* [online]. 2007 [cit. 2012-07-11]. Pomáháme si. Dostupné z WWW: <<http://prehraovac.rozhlas.cz/audio/488894>>.

5.6 Administrace testu

Testovaný

Testovaný tlumočník, resp. ideální testovaný tlumočník, musí splňovat několik kritérií. Ta se týkají následujících oblastí: dosažené všeobecné vzdělání, ukončené tlumočnické vzdělávání, délka praxe, mateřský jazyk.

Dosažené všeobecné vzdělání

Minimální dosažené všeobecné vzdělání je pro nás středoškolské s maturitou. Tlumočník by měl být člověk s velkým všeobecným přehledem. Měl by projít minimálně určitým středoškolským základem, zahrnujícím základní informace z různých oblastí, jako je například fyzika, chemie, základy společenských věd a podobně. Tlumočník se však stále vzdělává a všeobecný přehled si rozšiřuje. Další vysokoškolské vzdělání by mělo být nejlépe tlumočnické nebo obor tlumočnickému vzdělání příbuzný, jako je studium cizích jazyků nebo lingvistiky.

Absolvované tlumočnické vzdělávání

Jak již bylo řečeno, v České republice momentálně existuje jediný ucelený akreditovaný vzdělávací program pro tlumočníky, a to je CVP Komory. Neexistuje žádné ucelené vysokoškolské vzdělání pro tlumočníky českého znakového jazyka, ale připravuje se. V rámci oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK (v tříletém bakalářském studiu) je možné absolvovat třísemestrální předmět zaměřený na problematiku tlumočení: *Tlumočnický modul 1, 2, 3*. Další možností jsou kromě CVP programy Institutu Neslyšících pro specializované vzdělávání, o. s.: *Primární modulový program pro tlumočníky českého znakového jazyka, Český znakový jazyk pro tlumočníky*. Například Centrum ve svých požadavcích na tlumočníky vyžaduje minimálně 50 absolvovaných hodin v rámci kurzů nebo jiných tlumočnických programů určených pro tlumočení neslyšících.³⁵ Ideální tlumočník má absolvovaný minimálně jeden ucelený program pro tlumočníky a sám se aktivně snaží o další vzdělávání prostřednictvím doplňujících kurzů a seminářů.

---

³⁵ *Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící* [online]. [cit. 2012-06-19]. Pro nové zájemce o tlumočení pro CZTN v roce 2012. Dostupné z WWW: < <http://www.cztn.cz/index.php/pro-tlumocniky/prihlaste-se-jako-tlumocnik/co-pozadujeme/80-pro-nove-zajemce-o-tlumoceni-pro-cztn-v-roce-2012>>.

Délka praxe

Délka praxe by se měla správně počítat až od dokončení studia tlumočnického programu. Najdou se ale tací tlumočníci, kteří mají praxi už před nástupem do tlumočnického programu nebo s jejím plněním začnou během studia. V českém prostředí v posledních deseti letech teprve vznikají první akreditované tlumočnické vzdělávací programy, je tedy zřejmé, že zde v praxi působí tlumočníci bez tlumočnického vzdělání. V ideálním případě je však délka praxe deset let³⁶ se začátkem počítání od absolvování programu.

Mateřský jazyk

Mateřským jazykem tlumočnicka může být český jazyk, český znakový jazyk nebo jazyky oba. Český znakový jazyk je mateřským jazykem jen malého množství tlumočnicků. Jediní, kteří splňují tuto podmínku, jsou CODA tlumočníci, slyšící tlumočníci pocházející z neslyšící rodiny. CODA tlumočnicka ovšem může za svůj mateřský jazyk považovat vedle českého znakového jazyka i český jazyk, měl by tak dva mateřské jazyky. Je to velmi individuální rozhodnutí. Ostatní tlumočníci získali kompetenci v českém znakovém jazyce jako v jazyce cizím.

Administrativní pracovník

Administrativní pracovník je přítomen po celou dobu testování, je zodpovědný za hladký průběh testu, objektivnost a celkové vyhodnocení testu. Stará se o dodržování zadání testu a stanovených časových intervalů pro jednotlivé části, řeší operativně případné problémy. V tomto případě je administrativním pracovníkem autorka bakalářské práce.

Hodnotitel

Komise hodnotí výkon testovaného především v částech, kde jde o produkci českého znakového jazyka, a v testu tlumočnických dovedností. Komise je složena z neslyšících i slyšících odborníků. Neslyšící zde musí mít lingvistické vzdělání a být plně bilingvní, aby mohl kontrolovat a posoudit kvalitu v obou jazycích. Slyšící by měl být aktivní a zkušený profesionální tlumočnicka, schopný kontrolovat nejen přesnost tlumočeného textu, ale i využitě

---

³⁶ Informace získána z přednášky pana Walkera „Etnikum Neslyšících, Deafhood a Etnosexualita“ uskutečněné v Praze na FF UK 1. 4. 2011.

techniky a postupy. Každý člen komise nezávisle na ostatních vyplní hodnotící arch. Komise je složena z minimálně tří osob.

5.7 Hodnocení

Jelikož jde o test kriteriální, výsledek se udává v procentech. Aby testovaný v testu uspěl, musí zodpovědět správně zpravidla 80–90 % všech úloh (Chrásková, 1999, s. 78). V našem testu je hodnota pro splnění testu 80 % v každé jeho části.

5.7.1 Český jazyk

Test českého jazyka je hodnocen dvěma způsoby, a to z toho důvodu, že je tvořen dvěma typy úloh, které vyžadují odlišný způsob hodnocení. U části testující písemný projev testovaného je stanovený maximální počet bodů (8 bodů), od kterého se odečítají body podle povahy chyby.

Kritéria hodnocení písemného projevu

Hodnocení písemného projevu je vždy velmi subjektivní, i když jsou stanoveny jasné návrhy, co a jak se má hodnotit. Důkazem o nedostatečné objektivitě mohou být i letošní státní maturity. V našem testu jsme při sestavování kritérií hodnocení písemného projevu vycházeli z kritérií pro písemné práce z českého jazyka a cizího jazyka ve vyšší úrovni státní maturity (cvičení 1). Kritéria státní maturity jsou velmi pečlivě rozepsána, hodnoceny jsou čtyři základní kategorie, které jsou vždy hodnoceny ještě na základě přesnosti (A) a rozsahu a kvality (B). Podrobná tabulka je volně přístupná na stránkách státních maturit.³⁷ My také dodržujeme čtyři základní kategorie, u kterých jsme na základě přečtených tabulek připojili podbody.

1. Zadání obsah (2 body):
  - Dodržení slohového útvaru a funkčního stylu.
  - Dodržení zadání a rozvíjení hlavní myšlenky zadání.

---

³⁷*Nová maturita* [online]. [cit. 2012-06-25]. Úpravy v metodice hodnocení písemných prací z českého jazyka a literatury Dostupné z WWW: <<http://www.novamaturita.cz/upravy-v-metodice-hodnoceni-pisemnych-praci-z-ceskeho-jazyka-a-literatury-1404035568.html>>.

www.Jazyky.com [online]. 2009 [cit. 2012-06-25]. Nová maturita z jazyka – písemná práce. Dostupné z WWW: <<http://www.jazyky.com/content/view/585/48/>>.

- Dodržení předepsaného rozsahu.
  - Myšlenka, celkový dojem slohu, jeho obsahová stránka.
2. Kompoziční výstavba textu (2 body):
- Soudružnost a návaznost textu.
  - Celková úprava a organizace textu.
3. Lexikum a pravopis (2 body):
- Adekvátnost výběru jazykových prostředků danému slohovému útvaru a funkčnímu stylu.
  - Dodržení pravopisných pravidel a interpunkce.
  - Hodnotí se správnost a rozsah.
4. Gramatika (2 body):
- Užití správných mluvnických prostředků.
  - Hodnotí se správnost a rozsah.

Pokud má testovaný ve svém písemném projevu závažnou chybu spadající do jednoho z kritérií, je mu z počátečního maximálního počtu osmi bodů odečten podle závažnosti daný počet bodů uvedený u kritérií v závorce. Minimální hranice pro splnění písemného projevu jsou tři body, stejně jako u státní maturity jedna třetina z maximálního počtu bodů. Pokud tlumočnický získá v jedné z kategorií nula bodů, v této části testu neuspěl Vlastní písemný projev je hodnocen administrativním pracovníkem společně s Mgr. Gabrielou Babušovou.

Zbytek testu tvoří úlohy s výběrem odpovědí, u kterých jsme zvolili binární skórování, kdy je za každou správnou odpověď přidán jeden bod a za špatnou odpověď nula. Stejná situace je i u nezodpovězené otázky: je ohodnocena nula body. Tabulka se správnými odpověďmi je zařazena do příloh, konkrétně příloha č. 4.

Maximální počet bodů získáme sečtením bodů za vlastní projev a písemný test. Hodnota maximálního počtu bodů je 39, hranice pro splnění je nastavena na 31 bodů.

5.7.2 Český znakový jazyk

Test českého znakového jazyka je hodnocen obdobně. U úloh, kdy je jednoznačná odpověď, je opět použit binární typ hodnocení

Hodnocení vlastního projevu v ČZJ je obdobné jako u testu ČJ, jen jsme pro něj zvolili jinou formu, a to pomocí hodnotícího archu a hodnotící škály. Hodnotící škála je na úrovni 1 až 5. Domníváme se, že škála od jedné do pěti je dostačující a naše kulturní prostředí je s ní ztotožněno, na rozdíl od škály od jedné do deseti, která je využívána v hodnocení tlumočnicků např. v Centru.

- **Splnění zadání a rozsahu**

Do této kategorie spadá dodržení časového intervalu a rozvoj především hlavní myšlenky zadání, případné zmínění všech požadovaných bodů.

- **Kompoziční výstavba výpovědi**

Kompoziční výstavba výpovědi je zaměřena na kontrolu logického sledu projevu, jeho členění a organizaci.

- **Lexikální kompetence**

Jde především o rozsah slovní zásoby a její funkční a správné užití dle záměru mluvčího a určité komunikační situace.

- **Gramatické kompetence**

Zde se hodnotí nedostatečné nebo špatně zvolené užití gramatických pravidel znakového jazyka.

Jednotlivé body hodnotící škály:

1 – daný bod testovaný vůbec neovládá,

2 – daný bod testovaný spíše neovládá,

3 – daný bod testovaný ovládá s občasnými chybami,

4 – daný bod testovaný spíše ovládá,

5 – danou problematiku ovládá bez problému.

Maximální možné získané skóre zjistíme, pokud sečteme úlohy s jednoznačnou odpovědí a úlohy hodnocené pomocí archu, kdy budeme počítat s nejvyšším ohodnocením u všech tří hodnotitelů. Skóre testovaného je zjištěno sečtením správných odpovědí a reálně získaných bodů v archu. Výsledný počet bodů je opět převeden na procenta. Maximální počet bodů je 84, hranice pro splnění je stanovena na 67 bodů. Tabulku se správnými odpověďmi je zařazena do příloh, příloha č. 5.

5.7.3 Tlumočnické dovednosti

Část testující tlumočnické dovednosti je hodnocena jen na základě hodnoticího archu, kdy je zvlášť arch pro tlumočení z ČJ do ČZJ a pro opačný směr z ČZJ do ČJ. Maximální počet bodů, které je možné získat je 225, pokud by testovaný ve všech úlohách získal nejvyšší ohodnocení od všech třech hodnotitelů. Reálný výsledek testovaného se získá sečtením bodů obdržných v jednotlivých úlohách a následné převedení výsledných bodů na procenta. Minimální hranice pro splnění této části testu je 180 bodů.

Hodnoticí arch je vytvořen na základě již dvou fungujících a zavedených hodnocení. Prvním je formulář hodnocení praktické části při vstupním pohovoru do Centra a druhým je dotazník používaný při hodnocení dovedností tlumočnicka v Educational Interpreter Performance Assessment (dále jen EIPA) ve Spojených státech amerických. Je samozřejmé, že každý jazyk má svůj vlastní hodnoticí arch a některé položky najdeme jen v jednom z nich. Hodnotí se nejen přesnost obsahu sdělení, ale i mimojazykové prostředky použité k předání a doplnění záměru. Tlumočnick a jeho tlumočený projev jsou hodnoceny jako celek. Hodnotíme podle několika kritérií.

Tlumočení z českého znakového jazyka do českého jazyka

- **Obsahová přesnost tlumočeného sdělení**

V tomto bodu je hodnoceno, jak přesně je tlumočnick schopen tlumočit nabyté informace a fakta. Tlumočnick by měl zvládnout předat nejen základní informace, ale všechny důležité detaily, nevynechat žádná faktická data a v neposlední řadě předat záměr mluvčího.

- **Soudružnost projevu**

Zde je pozornost zaměřena na soudružnost a srozumitelnost projevu, jestli je projev přehledný a logicky řazený dle zákonitostí cílového jazyka. Tlumočník tak klientovi umožní získání všech potřebných informací.

- **Plynulost projevu**

Hodnotí se plynulost a rychlost projevu. Projev není přehnaně rychlý, ani přehnaně pomalý, pokud si to komunikační situace přímo nevyžaduje. Projev by měl být plynulý v přirozeném tempu, bez zbytečného zadržávání a pauz.

- **Gramatická správnost**

Zde se hodnotí tlumočnickova znalost gramatických pravidel, zákonitostí a jejich funkční použití.

- **Výběr vhodných jazykových prostředků**

V tomto bodě se hodnotí jazykový cit a schopnost vybrat vhodné jazykové prostředky dle komunikační situace a komunikačních partnerů.

- **Kultivovanost projevu**

Pozornost je zaměřena na kulturu projevu, zda se tlumočník vyvaruje hezitačních zvuků, vycpávkových slov a zda mluví srozumitelně a jasně artikuluje. U českého znakového jazyka je kontrolován oční kontakt, jestli jsou znaky artikulovány srozumitelně a čitelně. Tlumočník při projevu stojí rovně, váhu má na obou nohách a nijak se „neklátí“. Za všech okolností je reprezentativní nejen tlumočnickův projev, ale i jeho vizáž.

Tlumočení z českého jazyka do českého znakového jazyka

- **Obsahová přesnost tlumočeného sdělení**
- **Soudružnost projevu**
- **Plynulost projevu**

- **Gramatická správnost**
- **Výběr vhodných jazykových prostředků³⁸**
- **Využití prostoru, simultánnosti, klasifikátorů...**

V tomto bodu je hodnocena znalost a správnost užívání jazykových prostředků typických pro ČZJ jako jsou simultánní konstrukce, inkorporace, klasifikátory, specifikátory, práce s prostorem apod. Dá se říci, že je zde hodnocena čistota jazykového projevu v ČZJ.

- **Kultivovanost projevu**
- **Mimika, nemanuální složka promluvy**

Zde je hodnoceno zvládnutí mimiky nejen jako prostředku gramatického, ale i pragmatického.

- **Přizpůsobení projevu kultuře Neslyšících**

Tento bod je zmíněn především s ohledem na bilingválně-bikulturní přístup k tlumočení. Tlumočnické tlumočí mezi dvěma jazyky a dvěma kulturami. Z toho důvodu je hodnocena schopnost přizpůsobení se kulturním a jazykovým rozdílům, případně jejich kompenzaci.

Charakteristika bodového ohodnocení je shodná jako u vlastního projevu, škála 1 až 5, kdy 1 znamená naprosté nezvládnutí a 5 bezchybné užívání.

Vyhodnocení testu je v kompetenci administrativního pracovníka, který je celou dobu přítomen u všech částí testu. Nezávisle na komisi složené z hodnotitelů může vyhodnotit všechny úlohy obsahující otázky s výběrem. U úloh, které jsou hodnoceny pomocí hodnotících archů, čeká na udělení bodů od komise a následně provede vyhodnocení a převedení výsledku na procenta.

---

³⁸ Podrobný popis viz výše, u hodnocení tlumočení z českého znakového jazyka do českého jazyka.

6 Testování tlumočnicků v praxi

6.1 Hypotézy

1. Dokument Komory je pro vytvoření testu příliš obecný, chybí jasné vymezení hranic.

Ano, dokument je příliš obecný. Chybí návaznost na další úrovně, které by vyřešily problém s nedostatečným vymezením hranic znalosti jednotlivých jazykových prostředků a pravidel. Jako informační a zkušební dokument je dobrý, ale do budoucna je potřeba vytvořit celou škálu úrovní, která na sebe bude navazovat a bude detailně rozpracována.

2. Je možné udržet strukturu úloh českého jazyka a českého znakového jazyka, i když se jedná o dva rozdílné jazyky.

Domníváme se, že je to možné. Není problémem udržení stejné struktury, ale její technické zpracování. Oba jazykové testy mají stejnou strukturu a přibližný počet otázek. Liší se právě jen v technickém zpracování, kdy test ČZJ je mnohem náročnější. Otázkou je, zda není přílišné množství videí nepřehledné, ale žádný z testovaných si nestěžoval.

3. Test českého i českého znakového jazyka je možné sestavit tak, že testuje většinu požadovaných jazykových jevů dle dokumentu Komory.

Ano, při sestavování otázek testu ČZJ jsme z dokumentu vycházeli. Pokud některé jevy nejsou testovány přímo v testu ČZJ, jsou záměrně dodatečně testovány v testu tlumočnických dovedností, například střídání rolí v rozhovoru. Problémem není sestavení otázek, ale jejich obtížnost, která jde na základě dokumentu těžko určit.

4. Český jazyk na úrovni B2 bude pro rodilé mluvčí příliš lehký, stejně tak český znakový jazyk na úrovni B2 pro neslyšící tlumočnický. Ve svém mateřském jazyce by měli rodilí mluvčí získat maximální počet bodů. Ideální bude vytvořit dva rozdílné testy: a) pro rodilé mluvčí na vyšší úrovni (C2), b) pro „cizince“ na úrovni B2.

Test z českého jazyka byl pro rodilé mluvčí příliš lehký, počet chyb byl minimální, většinou daný chybami z nepozornosti. Testování potřebovali na test polovinu možného času. Do budoucna by určitě měly být dvě varianty. Pro rodilé mluvčí asi bude za potřebí minimálně test na úrovni C2 nebo test zkoumající jazykové dovednosti na úrovni přijímacích zkoušek na obory translatologie, lingvistiky a podobných., kdy je potřeba jazyk nejen znát, ale také v něm umět přemýšlet a vnímat nejjemnější nuance.

5. Je převaha úloh s výběrem odpovědi dostatečně vypovídající o reálné úrovni jazykových a tlumočnických kompetencí?

Jelikož je test ještě doplněn o část „vlastní projev“, máme pro část testu s výběrem odpovědi kontrolu a zpětnou vazbu. I bez této části by však měl být test dostatečně vypovídající, a to z toho důvodu, že je zde dostatečný počet otázek a je na výběr ze čtyř možností.

6.2 Kontaktáž testovaných

Testování byli vybíráni z databáze Centra na základě praxe. Nejdříve jsme kontaktovali ty, kteří splňují desetiletou praxí. Byl jim zaslán informační email, o co se jedná a jak testování probíhá. Pokud někdo na výzvu vůbec reagoval, většinou se omluvil pracovní zaneprázdněností a časovou náročností testu. To se ukázalo jako velký problém, i s pauzami a počátečními instrukcemi se celková délka testu pohybuje okolo tří hodin. Z této kategorie desetileté praxe se podařilo otestovat jediného tlumočnicka. V dalším kole jsme kontaktovali tlumočnický s poloviční i menší praxí, jejichž výsledky bychom mohli porovnat s již zkušeným tlumočnickem a vyvodit z toho závěry. Situace byla ale bohužel obdobná, nikdo neměl zájem se nechat testovat.

6.3 Testovaný 1

TESTOVANÝ	č. 1
délka praxe	10
dosažené všeobecné vzdělání	Vysokoškolské (CJL – CNES, FF UK)
absolvované tlumočnické vzdělání	CVP, tlumočnický modul ČNES, bez státnic
mateřský jazyk	český jazyk
test český jazyk	31 + 7
test český znakový jazyk	17 +
test tlumočnické dovednosti	

Testování proběhlo v následujícím pořadí: test tlumočnických dovedností a vlastní projev v ČZJ. Tyto části probíhaly najednou z technických důvodů, aby se nejdříve natočilo vše, co je potřeba. Následovala krátká pauza pro občerstvení, dále vypracování obou částí testu ČJ, další krátká pauza a na závěr test ČZJ. Výsledky testovaného 1 jsou zaznamenány v příloze č. 6.

Vyhodnoceny jsou jen části od administrativního pracovníka, z toho důvodu, že oslovení hodnotitelé nedodali do daného termínu jejich hodnotící archy. Administrativní pracovník nemohl zbývající části vyhodnotit sám, z toho důvodu, že by nebylo hodnocení dostatečně objektivní. Administrativní pracovník také není ani dostatečně kompetentní pro vyhodnocování. I přesto, že vyhodnocení testu není kompletní, se některé hypotézy potvrdily. Testovaný 1 vyplnil test českého jazyka, část první, zcela bez chyby a potřeboval na to pouhých 15 minut. V druhé části testu českého jazyka ztratil testovaný 1 pouze jeden bod. Celkově získal 37 bodů a v testu uspěl na 97 %. V testu českého znakového jazyka v části první získal testovaný 1 17 bodů z maximálních 24. Bez vyhodnocení druhé části nemůžeme přesně určit, zda by testovaný 1 v testu uspěl či neuspěl. Kdyby se však počítala jen tato část, testovaný 1 by se 71 % neuspěl.

Díky zpětné vazby od testovaného 1 a pilotních testovaných administrativní pracovník zjistil, že struktura testu a formulace otázek v testu jsou srozumitelné a jasné. I přesto, že byl test „oficiálně“ vyzkoušen jen na jednom testovaném, domníváme se, že tento test je dostatečný a je možného použít pro další testování.

7 Závěr

Cílem této práce bylo popsání jazykových kompetencí a tlumočnických dovedností a následně na základě zjištěných informací a dostupných materiálů sestavení testu pro vybrané dovednosti na úrovni B2 dle Společného evropské referenčního rámce pro jazyky. Problematika dovedností zatím nebyla detailně popsána, tato práce nabízí jedno z jejích prvních zpracování v České republice.

Test byl vytvořen dle nejlepšího svědomí a vědomí na základě dostupných materiálů, konzultací s odborníky na dané téma a s rodilými mluvčími. V průběhu práce se bohužel ukázalo, že existující podklady pro vytvoření testů nejsou jednoznačné a jsou nedostačující. Vytvoření testů je náročné i po technické stránce. Do budoucna by pravděpodobně bylo vhodné vytvoření testu českého znakového jazyka v podobě uložené přímo na CD, aby byl odstraněn problém pomalého nebo chybného načítání.

Na základě těchto zkušeností jsme v této práci došli k tomu, že pro kvalitní zpracování tohoto tématu je nezbytný další výzkum. Nutná bude spolupráce lingvistů českého znakového jazyka se zkušenými tlumočníky českého znakového jazyka, kteří společně popíší jednotlivé úrovně českého znakového jazyka dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, nebo přímo na základě zkušeností ze zahraničí, kde již pracují na jednotlivých jazykových úrovních pro znakové jazyky. Jazykové úrovně je potřeba jasně definovat a u jazykových prostředků vymezit hranice znalosti. Stávající dokument je nedostačující a je naprosto vytržen z kontextu, kdy chybí kontinuita a napojení na úroveň nižší i vyšší.

U tlumočnických dovedností je zapotřebí, aby se české tlumočnické prostředí dohodlo (aspoň v rámci organizací), jak budou na tlumočnické dovednosti nahlížet a danému úhlu pohledu následně přizpůsobilo také podobu testování. Pro usnadnění testování by bylo vhodné vytvořit databáze promluv jak v českém jazyce, tak v českém znakovém jazyce, které se svým obsahem vztahují k tématům komunitního tlumočení.

Další zkoumání dané problematiky by mělo napomoci ke standardizaci a zkvalitnění tlumočnických služeb a tlumočnicků samotných.

Seznam použité literatury:

ADAMOVIČOVÁ, BISCHOFOVÁ, CVEJNOVÁ, GLADKOVÁ, HASIL, HRDLIČKA, MAREŠ, NEKVAPIL, PALKOVÁ, ŠÁRA. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň B2*. 1. vyd. Praha: Tauris, 2005. ISBN chybí.

ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008. ISBN 978-80-87218-09-9.

ČERVINKOVÁ-HOUŠKOVÁ, Kateřina. *Certifikační vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008. ISBN 978-80-87153-43-7.

FRISHBERG, Nancy. *Interpreting: An introduction*. revised edition. United States of America: RID Publications, 1990. ISBN 0-916883-07-08.

GEIST, Bohumil. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vodnář, 2000. ISBN 80-86226-07-7.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Budka, 1994, s. 40. ISBN 80-90 15 49-0-5.

HARVÁNKOVÁ, Barbora. *Poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící z hlediska krajů České republiky*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Vedoucí práce Mgr. Naďa Dingová.

HNILIČKOVÁ, JOSÍFKO a TUČEK. *Didaktické testy a jejich statistické zpracování*. Dotisk 1. vydání. Praha: SPN, 1972. ISBN 14-230-72.

HORÁKOVÁ, Marie a Lucie KUCHAROVÁ. Komunitní tlumočení pro neslyšící v České republice. *TOP*. 2006, XVII, č. 80, s. 10-11. ISSN 1210-4159.

HUMPHREY, Janice H. a Bob J. ALCORN. *So You Want To Be An Interpreter?: An Introduction to Sign Language Interpreting*. third edition. United States of America: H&H Publishing Company Amarillo, 2001. ISBN 0-9640367-7-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Didaktické testy: Příručka pro učitele a studenty učitelství*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

IVANOVÁ, Jaroslava, Alena LENOCHOVÁ, Jana LÍNKOVÁ a Šárka ŠIMÁČKOVÁ. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*: [online]. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001 [cit. 2012-05-07]. ISBN 80-244-0404-4. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>.

JAN DVOŘÁK A SPOL. *Odmaturuj ze společenských věd*. aktualizované první vydání. Brno: Didaktis, 2008. ISBN 978-80-7358-122-0.

KLIMEŠ, Lukáš. *Slovník cizích slov*. 1. vyd. Most: SPN, 1981, s. 670. ISBN 14-608-81.

KOSINOVÁ, Barbora. *Rady pro tlumočníky znakového jazyka*. první. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s., 2008. ISBN 978-80-87218-35-6.

MARSCHARK, Marc, Rico PETERSON a Elizabeth A. WINSTON. *Sign language Interpreting and Interpreter Education: Direction for research and practice*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-517694-4.

MICHALIČKA, M. *Pedagogické testy a problémy jejich použití v pedagogické praxi*. Pedagogika, 1969, Č. 1.

NAPIER, J. *Sign Language Interpreting. Linguistic Coping Strategies*. Gloucestershire : Douglas McLean, 2002, ISBN 0-946 252-37-8.

NEUMANN SOLOW, Sharon. *Sign language interpreting: A basic resource book*. Maryland: NAD Silver Spring, 1981. ISBN 0-913072-44-3.

O'NEIL, Robert, Michael DUCKWORTH a Kathy GUDE. *New Success at first certificate*. Eight. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0 19 453332 8.

PACHOLÍK, Otto. *Tlumočnická práce kurzu Euromasters 2001/2002*. TOP. 2002, XIII, č. 65, 26 - 31. ISSN 1210-4159.

PŮLPÁN, Zdeněk. *Základy sestavování a klasického vyhodnocování didaktických testů*. Hradec Králové: Kotva, 1991. ISBN 80-900254-4-7.

RICHTEROVÁ, Klára. *Představy neslyšících o tlumočnických službách*. 1. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008. ISBN 978-80-87218-03-7.

SLOUKOVÁ, Gizela. *Úvod do teorie tlumočení*. 1. vyd. Praha 1: SPN, 1984. ISBN 17-01-84.

SVOBODA, M. *Psychologická diagnostika dospělých*. vydání druhé. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-327-7.

ŠEBESTA, Karel. *Od jazyka ke komunikaci: Didaktika českého jazyka a komunikační výchova*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0948-7.

ŠEBKOVÁ, Helena. *Úvod do tlumočnické profese*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008. ISBN 978-80-87153-75-8.

Elektronické zdroje

ABZ slovník cizích slov [online]. [cit. 2012-04-17]. Kompetence. Dostupné z WWW: <http://slovník-cizichslov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=kompetence>.

APPN, o. s. Agentura pro neslyšící [online]. [cit. 2012-04-14]. Tlumočnická služba online. Dostupné z WWW: <<http://www.appn.cz/tlumocnicka-sluzba-online/>>.

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící [online]. [cit. 2012-06-19]. Obsah pohovoru pro tlumočnický. Dostupné z WWW: <<http://www.cztn.cz/index.php/pro-tlumocniky/prihlaste-se-jako-tlumocnik/co-pozadujeme/82-obsah-pohovoru-pro-tlumocniky>>.

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící [online]. [cit. 2012-06-19]. Pro nové zájemce o tlumočení pro CZTN v roce 2012. Dostupné z WWW: <<http://www.cztn.cz/index.php/pro-tlumocniky/prihlaste-se-jako-tlumocnik/co-pozadujeme/80-pro-nove-zajemce-o-tlumoceni-pro-cztn-v-roce-2012>>.

CILT The National Centre for Languages [online]. [cit. 2012-06-14]. Languages Ladder.

Dostupné z WWW:

<http://www.cilt.org.uk/home/standards_and_qualifications/languages_ladder.aspx>.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s. [online] [cit. 2012-04-14]. Etický kodex.

Dostupné z WWW: <<http://www.cktjz.com/eticky-kodex>>.

Česká unie neslyšících oblastní organizace v Praze [online]. 2011 [cit. 2012-06-09]. Kurzy Českého znakového jazyka. Dostupné z WWW:

<<http://www.praha.cun.cz/index.php?clanek=25>>.

Elektronická virtuální databáze digitalizovaných projevů a textů [online] [cit. 2012-04-14]. DAVID. Dostupné z WWW: <<https://david.ff.cuni.cz>>.

Haug, T. *Sign language assessment* [online]. 2005 [cit. 2012-06-25]. A Dutch project: Assessment for SLN. Dostupné z WWW: <<http://www.signlang-assessment.info/index.php/a-dutch-project-assessment-for-sign-language-of-the-netherlands.html>>.

InterActive Terminology for Europe [online] [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <<http://iate.europa.eu>>.

Jazykové centrum UK FF [online]. [cit. 2012-07-04]. Anglická sekce. Dostupné z WWW: <<http://jc.ff.cuni.cz/es.htm>>.

Jednota tlumočnicků a překladatelů [online]. 2007 [cit. 2012-04-14]. IATE - nová terminologická pomůcka. Dostupné z WWW: <http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=596>.

Jipka [online]. [cit. 2012-06-09]. Rozpis kurzů - Znakový jazyk. Dostupné z WWW: <<http://jazykovekurzy.jipka.cz/kurzy-znakovy-jazyk>>.

MŠMT ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2011 [cit. 2012-06-09]. Referenční úrovně pro češtinu jako cizí jazyk. Dostupné z WWW: <<http://hosting0-205.qcm.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk?highlightWords=%C4%8De%C5%A1tina+jako+ciz%C3%AD+jazyk>>.

Nová maturita [online]. [cit. 2012-06-25]. Úpravy v metodice hodnocení písemných prací z českého jazyka a literatury Dostupné z WWW: <<http://www.novamaturita.cz/upravy-v-metodice-hodnoceni-pisemnych-praci-z-ceskeho-jazyka-a-literatury-1404035568.html>>.

Nová maturita [online]. [cit. 2012-07-04]. Dokumenty ke stažení: Ukázky upravených úloh pro žáky zařazené do kategorie specifické poruchy učení a ostatní, skupiny 2 a 3 a do kategorie sluchové postižení, skupiny 2. Dostupné z WWW: <<http://www.novamaturita.cz/dokumenty-ke-stazeni-1404034076.html>>.

Pevnost, České centrum znakového jazyka, o. s [online]. [cit. 2012-06-09]. Modulový systém výuky ve skupinových kurzech. Dostupné z WWW: <http://www.pevnost.com/modulovy_system.html >.

Praha Český rozhlas 2 [online]. 2007 [cit. 2012-07-11]. Pomáháme si. Dostupné z WWW: <<http://prehravac.rozhlas.cz/audio/488894>>.

RID, Registry of Interpreters, for the Deaf [online]. [cit. 2012-06-16]. Nacional Interpreter Certification. Dostupné z WWW: <<http://www.rid.org/education/testing/index.cfm/AID/86>>.

Ruce.cz [online]. 2008 [cit. 2012-06-09]. Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Dostupné z WWW: <<http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>>.

Sign language assessment [online]. [cit. 2012-06-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.signlang-assessment.info/>>.

ÚJOP UK [online]. [cit. 2012-06-16]. Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince (CCE). Dostupné z WWW: <http://ujop.cuni.cz/cce/index_cs.php>.

Weblik [online]. [cit. 2012-04-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.weblik.cktzj.com/>>.

www.Jazyky.com [online]. 2009 [cit. 2012-06-25]. Nová maturita z jazyka – písemná práce. Dostupné z WWW: <<http://www.jazyky.com/content/view/585/48/>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Test českého jazyka

Příloha č. 2: Přepis poslechu s porozuměním

Příloha č. 3: Přepis tlumočení z audionahrávky

Příloha č. 4: Řešení testu českého jazyka, druhá část

Příloha č. 5: Řešení testu českého znakového jazyka

Příloha č. 6: Výsledky testovaného 1

Příloha č. 7: Zdroje obrazového materiálu

Přílohy uložené na CD:

Příloha č. 8: Test tlumočnických dovedností

Příloha č. 9: Poslech s porozuměním